

גליון באר הבדשה

נערך ונלקט מתוך דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

יום כיפור

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
וכן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימיל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש
באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש
דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית
Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית
Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית
Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית
Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית
Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון באר האמונה
Mechon Beer Emunah ארה"ב:
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישורים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2024

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי
להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון
באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

עשי"ת - יום הכיפורים

ב	שערי שמים פתח - עזר וסיוע משמים לתשובה בימים אלו
ה	שובה ישראל - זמן תשובה לכל
ו	עד ה' אלוקיך - גדולה תשובה
ח	מלך מאזין שוועה לעמו מחיש ישועה - קבלת התפילות ביותר בימים אלו
י	מה לך נרדם - לנצל כל רגע ורגע
יג	מלך אוהב צדקה - ריבוי הצדקה וחסד בימים אלו
יז	שבעת ימים קודם - ענין ההכנה לקראת יוה"כ
יז	כל האוכל ושותה בתשיעי - מצות אכילה בערב יוה"כ"פ
יח	עד שירצה את חברו - פיוס וריצוי בערב יוה"כ, וזהירות יתירה מן הכעס והמחלוקת
כג	אשריכם ישראל - יום שמחה לעילא ולתתא
כה	כי גדול יום ה' - תוקף קדושתו ועיצומו של יוה"כ"פ
כז	לפני ה' תטהרו - טהרת היום
כט	והתוודה - מצוות וסגולת הווידוי
לב	והיה לפנות ערב - בשגב זמן כניסת יום הכיפורים
לג	תענו את נפשותיכם - סגולת התענית
לד	בעת נעילת שער - תוקף זמן נעילה

עשי"ת - יום הכיפורים

שערי שמים פתח - עזר וסיוע משמים לתשובה בימים אלו
 בימים אלו אבינו שבשמים קורא אלינו 'שובו שובו
 מדרכיכם הרעים'^א, וכדכתיב (ישעיה נה ו) דרשו
 ה' בהמצאו, ופירש רש"י 'בהמצאו - בעוד שהוא אומר
 לכם דרשוני'. ואימתי זמן זה, אלו עשרה ימים שבין
 ר"ה ליום הכיפורים (ר"ה יח.), שבימים הללו הקב"ה נותן
 יד לפושעים^ב ומסייע להם לשוב בתשובה^ג.
 וזכר נודע מה שכתב הרמב"ם (תשובה פ"ב ה"ו) 'אע"פ
 שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים

א. בשנה אחת חזר הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע כמה פעמים (בניגון ובתנועה המיוחדת) על לשון הפסוק שאומרים
 בהפטרה לשבת שובה 'אני כברוש רענן' (הושע יד ט) ופירש רש"י אני לו נכפף להיות אוחז ידו בי, כברוש רענן
 הנכפף לארץ, שאדם אוחז בענפיו, ובהשתפכות הנפש היה מעורר את הקהל, שכביכול הקב"ה מתכופף אלינו ומתחנן
 ומבקש מכל יהודי בכל מצב שהוא כאפ זיך אן אין מיר... כלומר הנני מושיט לך יד לקבלך, וכל המוטל עליך אינו
 אלא לאחוז בידי ולחזור אלי.

הנה אמרו בגמ' (ר"ה יח.) על הפסוק (שמואל א' כה לח) 'ויהי כעשרת הימים ויגף ה' את נבל', י' ימים מאי עבידתייהו,
 כלומר מה טיבם של עשרת ימים אלו ומדוע המתין לו הקב"ה כל אותם הימים, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא
 אלו י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ, ופירש רש"י, שהמתין לו הקב"ה שישבו ולא שב. ולמדנו מכאן שהקב"ה מצפה ומחכה
 בעשי"ת לכל אחד שיעשה תשובה ואפילו הוא רשע כנבל. עפ"ז יש שהמליצו בלשון הכתוב (תהילים לט ט) 'מכל
 פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני', ש'אחת שאלתי' - מכל פשעי הצילני והחזירני בתשובה שלמה לפניך שלא
 יהא בי מחרפת 'נבל' שלא התעורר באותם ימים עד שקיבל את עונשו.

שימו לבבכם למעשה ששמעתי מאחד מחשובי הרבנים בארה"ב, איש יהודי ירד מטה מטה עד לדיוטא התחתונה
 ל"ע, והיתה 'פרנסתו' מגניבת רכבים, שהיה פורץ לרכבים החונים, 'לוקח' אותם ומוכרם לאחרים, וראה ברכה בעמלו...
 פעם אחת עבר ליד רכב ותיכף התחיל בעבודתו, הצליח לפתוח את הדלת, וכשעמד ליסע אתו שמע לפתע קול
 בכי חלוש, הסתובב לאחור וראה לתדהמתו תינוק יהודי קטן... כי בעל הרכב שכח את בנו הפעוט ברכב הסגור,
 כשהחום בתוך הרכב עולה מרגע לרגע ואילו אוויר לנשימה אין, והתינוק מייבב חרישי בשארית כוחותיו...

מיד התלקח בקרבו 'מלחמת עולם', מצד אחד חשב לעצמו, אם אזעיק עזרה מיד יתפסו אותי וישיבו אותי
 מאחורי סורג ובריה כדין וכעונש המגיע לגנב... מאידך אם אעזוב את המקום בשתיקה מבלי לספר - הרי התינוק
 ימות ונמצא שאהיה שותף לרציחה... עד שהחליט בעצמו, אכן גנב אנכי, אבל לא רוצח, אקח אותו לבית החולים
 ומה שיהיה יהיה... ותיכף מיהר ונסע בנסיעה מבוהלת לבית החולים, שם צעק לעזרה דחופה, חיש מהרה הגיעו
 הרופאים והצילו את התינוק ברגע האחרון ממש בעמדו קרוב לשערי מוות. לאחר שהחזירוהו לחיים ונמצא בריא
 ושלם אמרו 'לגנב' שהביאו קח את בנך... תיכף בדה 'תירוץ' מלבן, ואמר להם, איני אביו כלל והוא אינו בני, ואף
 לא ידעתי מיהו... אלא הנני מתנדב בארגון 'ידידים' המסייעים לאנשים שנתקעים בדרכם וכיו"ב, עברתי ברחובה של
 עיר וראיתי תינוק מוטל בתוך רכב סגור, פרצתי לתוכו בכדי להצילו, אני עשיתי את שלי ואתם תעשו את שלכם
 ותבררו מי הם הורי הילד...

מיד עירבו את ה'משטרה' בעסק ולאחר בירורים הצליחו לדעת מי הם אבי הילד ואמו, והתקשרו אליהם להודיעם...
 ההורים כבר נזכרו בילד השכוח, וחשו לעבר הרכב על מנת להוציאו אך אין זכר לרכב ולא לילד, וכמעט שלא
 יצאה נשמתם מרוב דאגה... וכאשר שמעו שהילד חי וקיים בריא ושלם ונמצא בבית החולים נסעו לשם במהירות,
 וכשראו את ה'מלאך הגואל' שבדיוק עבר ליד הרכב וכו' בירכוהו בברכות והודאות שירות ותשבחות, לעומתם עמד
 האיש כשכולו מלא בוש וכלימה ככל שהרבו להודות לו - בידעו שאין מגיע לו שום שבח והערכה, אינו לא
 מלאך, לא מתנדב ולא מציל נפשות כי אם גנב שפל... לעומת זאת הם היו מלאים בהכרת הטוב ואף רצו לתת לו
 סכום כסף נכבד... עד שאמרו לו שבדעתם לחגוג בשבת הקרובה 'שבת שכולה טוב להודות לה', במסיבות הודאה

בביתם ובעריכת קידושא רבתי בבית הכנסת בצפרא דשבתא, והוא מוזמן להתארח בביתם בכל השבת כ'אורח הכבוד', בלית ברירה נאלץ להסכים. כמובן שבכל מהלך השבת העלו אותו על נס, כמי שגילה תושייה וזכה להציל נפש אחת מישראל, ואילו הוא 'נקבר' בתוך עצמו שבעים ושבע פעמים... אבי הילד ניגש איתו אל ה'מרא דאתרא' (והוא בעל המעשה) וסיפר לו כל ה'מעשה' והיללו ושיבחו, לאחר מכן אמר ה'מציל' אל הרב שברצונו לדבר עמו ביחידות, ונכנס עמו לחדר סגור וגילה לו את האמת שאינו לא מלאך ולא מושיע אלא גנב שפל...

אמר לו הרב שליט"א, הנה נתגלגלה לידך מצווה רבתי של הצלת נפש מישראל, וזכית בזכות 'קיום עולם מלא' שאף אני לא זכיתי לה מעולם, הגידה לי מה מעשיר... מדוע ובאיזה זכות זימנו לך מן השמים מצווה כזו... התחיל ה'גנב' לפשפש במעשיו, ופשפש ולא מצא... עד שאמר אולי זכות אחת יש בידי, כי כן דרכי ב'מלאכת', מיד כשאני נכנס אל הרכב לאחר שפרצתי לתוכו אזי תחילה וראש הנני מחטט ב'מסמכים' (דאקאמענטן) לראות האם יש לבעל הרכב 'ביטוח' (אינשורנס), ואם אכן הרכב 'מבוטח' וממילא מובטחני שלא יגרם לבעלים שום הפסד ממון (שהרי חברת הביטוח תשלם לו), אזי הנני 'קונה' את ה'רכב' במשיכה... אבל אם לא אמצא עדות וראיה על הביטוח, אזי הנני מניח את הרכב ומשאירו על מקומו... ואולי בזכות זה שלחו לי מן השמים להציל נפש אחת מישראל...

ואמר לי הרב שליט"א, שלמד מכאן לקח עצום, הביטו וראו כיצד הקב"ה מצפה לכל אחד מישראל ואפילו אם הרחיק לכת עד מאוד, וכאותו גנב שפל שמן השמים זימנו לו מצווה גדולה כזו... עוד נלמד מכאן שאף מי ששקוע בדיוטא התחתונה וכבר נפל ברשת היצר, אם מנסה להתגבר עליו אפילו במעט, לשבור קצת את היצר כבר הקב"ה מסייע לו, וכמו זה ש'מלאכתו' היא ללסטם את הבריות, ואעפ"כ מתגבר מעט שלא לגנוב ממני שאין לו 'ביטוח' כדי שלא להזיקו. כי אותו 'מלחמה' עם היצר חביב לפני הקב"ה, עד שנתן לו 'מתנה' של הצלת נפש מישראל מה שלא נתן לרבים וטובים הימנו...

ב. וכך אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע אתה נותן יד לפושעים, שהנה כאשר האדם נופל לתוך המים הזידונים הרי הוא מוציא ידו חוצה ומגביהה כדי שיוכלו להצילו ולמשותו מן המים, אולם אם כבר עברו המים את ראשו ואין ביכולתו להוציא ידו אזי העומדים בחוץ נותנים ידם להצילו, כך הקב"ה נותן יד אף לפושעים שכבר טבעו ושקעו בזדונם למעלה ראש...

ג. אלא שזכות זו מחייבת עד מאוד, וכדי לשבר יותר את האוזן יש להמחיש את הענין במעשים שבכל יום, לשני אנשים המכירים זה את זה ומהלכים ברחובה של עיר, לא טוב הדבר אם יברך האחד את חברו לשלום והלה לא ישיב לו, וכבר אמרו (ברכות ו:) 'אם נתן לו [חברו שלום] ולא החזיר, נקרא גזלן', אמנם, גרוע מזה הוא אם הראשון עצר מללכת וקרא לשני בשמו ושאלו לשלומו, ואעפ"כ התעלם הלה ממנו והמשיך בדרך הילוכו ולא התייחס אליו כלל, וגרוע עוד מזה, כשהאחד מושיט אליו ידו לשלום והלה אינו מביט לעברו אלא מפנה אליו עורף. כיו"ב, בימים אלו הקב"ה דורש ומבקש מן האדם לחזור בתשובה, ולא עוד אלא מושיט יד לפושעים, וכביכול הוא יתב"ש מתכופף 'כברוש רענן' ומבקש מבשר ודם קרוץ מחומר להתקרב אליו יתב"ש, ואיש בער ולא ידע אינו מתייחס להקב"ה העומד עליו וברחמיו חפץ להשיבו למקום שורשו, הלא אין לך מבעט וכפוי טובה יותר מזה, אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה.

וכבר מצינו ב'מדרש' (ילקוט שמעוני ישעיה תקח) משל לגביר אשר הלך ביער והזמינו שומר היער – איש פשוט והמוני המכונה 'בורגני' להתאכסן בביתו, אך הגביר לא נענה להזמנתו כי הרגיש בזה זלזול בכבודו.. והשיב אין דרך הגביר ללון אצל הבורגני. אך לבסוף נתעכב שם הגביר עד ששקעה החמה, נבעת הגביר וגבר פחדו עד מאד בהיות היער מקום סכנת חיות רעות, וכדכתיב (תהילים קד כ) 'תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיותו יער', חזר לבית השומר והקיש על הדלת וצעק שברצונו ללון שם עד אור הבוקר, אלא שהלה השיב את פניו ריקם, ואמר לו, אין דרך הבורגני לפתוח דלתו בלילה... כך הקב"ה אומר לישראל דרשו ה' בהמצאו...

וכעין זה יש ללמוד מהא דאיתא בגמ' (ברכות ז.) על הא דכתיב (שמות לג כ) 'ויאמר לא תוכל לראות את פני – תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה, כך אמר לו הקב"ה למשה כשרציתי לא רצית עכשיו שאתה רוצה אני איני רוצה' (שכשרצה הקב"ה להיראות לפני משה בעמדו בסנה לא רצה משה לראות אלא הסתיר פניו, ועל כן כשביקש הראני נא את כבודך לא רצה הקב"ה להראות לו). ומכאן נבין ונשכיל עד כמה עלינו לשוב אליו בעוד שהוא אומר לכם דרשוני, שלא נבוא ח"ו למצב שיאמרו לנו כשרציתי לא רצית... אף שללא כל ספק הקב"ה מקבל תשובת ותפילת כל יהודי בכל עת ושעה, מ"מ לימוד יש כאן לדידן לנצל כראוי 'דבר בעתו'.

חננאל' בביאור דברי הגמרא (יומא פו.) 'גדולה תשובה שמנעת עד כסא הכבוד - אפילו אם הגיע חטאתו עד כסא הכבוד', וכלומר שאף אם הגדיל בחטא ורבו עוונותיו עד לכסא הכבוד, עדיין לא ננעלה הדלת בפניו - אם ישוב מיד יקבלנו הבורא'. על כן 'בל יראה ובל ימצא' שום איש מישראל שיתייאש מן התשובה, כי אין לך דבר העומד בפני התשובה!.

וכדאיתא בזה"ק בפרשת משפטים (ח"ב קו.) באריכות גדולה, ותמצית הדברים, שאין לך דבר העומד בפני תשובה ועל כל החטאים מועילה תשובה,

שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד', שנאמר 'דרשו ה' בהמצאו'. וכך איתא במדרש תנחומא (האוינו ד) ואם עשיתם תשובה לפני בלב שלם אני אקבל אתכם ואהון אתכם לכף זכות, ששערי שמים פתוחין ואשמע תפלתכם, שאני משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים עד שלא אחתום גזר דין ביום הכפורים וכו', לכך נאמר דרשו ה' בהמצאו אלו עשרת ימי תשובה שהוא שרוי ביניכם.

ואל יאמר אדם, ננעלו בפני שערי תשובה הואיל והרחקתי עד מאוד, אלא ישמע לדברי רבינו

ד. וכה אמר הרה"ק הישמח ישראל זי"ע לפרש במה שאנו אומרים ב'ונתנה תוקף' בר"ה וביה"כ 'אם ישוב מיד תקבלו', שכשם שכל סחורה בעונתה ובזמנה (הנקרא 'סעזאן') הרי היא נחטפת מיד הסוחרים מבלי לדקדק בה כל הצורך, מפני שהכל רוצים וצריכים לאותה סחורה, כן בימים האלה השי"ת חוטף תשובת ישראל מידם ונתקבל ברצון (מאורן של ישראל אות ב).

וכמו שיש לפרש בדרך צחות מה שנאמר (הושע יד ג) 'אמרו אליו כל תשא עון', שלכאורה אין הלשון מדוקדק שהיה צריך לומר 'תשא כל עון' ואמאי נקט לשון זה, אלא ללמדך שאפילו תשובה כגון דא, שאינה מסודרת ומיושבת כל צרכה, אלא היא בבחי' כל תשא ובאופן משובש, אף היא מתקבלת לעילא באהבה ובחיבה. ה. וכבר איתא ב'שפתי צדיק' בשם זקנו הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע שכך אמר הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע לבאר בלשון הכתוב (ישעיה נה ז) 'יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו', שהכוונה היא שיעזוב מה שחישב שנסתבך בין רשעים, וכן און מחשבותיו - שדומה לו שנלכד באון.

ו. 'מעשה' היה בבחור ששמו יענקלה... אשר היה אוהב 'לחגוג' כציפור דרור... על כן בהתקרב ל"ג בעומר תשפ"א אשר חל באותה שנה ביום חמישי בלילה חשש האב שמא יסע ה'תכשיט' שלו לאתרא קדישא מירון וישאר שם 'בללות' גם בשב"ק בלי שום פיקוח והשגחה, על כן כבר מחג הפסח החל האב להזהירו נמרצות שבשנה זו לא יעלה למירון, ביום חמישי התקשר יענקלה לאביו וסיפר לו שהיות ונערכים בישיבה לשמוח ולזמר בשירות ותשבחות בראשות ה'משגיח' שליט"א כל אותו הלילה עד שיגיע זמן קריאת שמע של שחרית... על כן ישוב אל הבית רק ביום שישי לקראת כניסת השבת, נענה לו אביו, אם הינכם חוגגים בישיבה בראשות המשגיח מה טוב ומה נעים והרשות נתונה בידך... בלילה ההוא 'רעדה' כל הארץ לשמע האסון הנורא אשר אירע באתרא קדישא מירון בעיצומה של הילולא דרשב"י בעלות מ"ה נשמות קדושות בסערה השמימה, ונכנס פחד ללב האב אולי נסע יענקלה למירון בלי רשות ומי יודע... ברצותו להסיר דאגה מליבו התקשר אל המשגיח לשאלו האם יענקלה נמצא ב'מסיבה', השיב לו המשגיח איני יודע מה אתה סח... אין כאן בישיבה שום מסיבה או חגיגה, אדרבה, בנך אמר לי שעושים אתם 'זבח משפחה' בחצר הבית וביקש רשות לשוב מוקדם אל הבית... ואכן התברר שיענקלה סיבב את כולם בכחש, לכל אחד 'מכר' סיפור אחר בכדי שלא יחשדו בו ויוכל לנסוע למירון כאוות נפשו... ויחרד לב האב, מי יודע היכן יענקלה והאם הוא בין החיים או שמא בין ה... חלילה, אחד מבני המשפחה הפעיל ועירב עסקנים שיכריזו בראש כל חוצות (ב'רמקולים') יענקלה... יענקלה... אם הינך שומע אותנו - התקשר בדחיפות לאביך... ואכן, הקול הגיע לאזני יענקלה, אך הוא חשש ופחד להתקשר לאביו, כי ידע שרימה אותו והפר את ציוויו המפורש ואזהרותיו הרבים מזה חודש ימים... עד שאמר לו אחד הסובבים, שוטה, אביך רועד כל כולו בדאגה עצומה על גורלך, כל מה שנתון כעת בראש מעייניו הוא לשמוע את קולך ולדעת שאתה חי... וכי נדמה לך שעכשיו מעניין אותו האם רימית אותו אם לאו...

כזאת ייאמר לדידן, למי מי ש'חושש' לחזור לאביו שבשמים, באמרו הן הרביתי כל כך לחטוא לפניו, כיצד אשא פניו אליו... ואינו מבין כי הקב"ה מחכה עליו בכליון עינים, ורוצה לשמוע את קולו, ולדעת שהינו 'חי'...

ז. הוכחה נפלאה מצינו בכוחה של תשובה מעצם נתינת 'לוחות שניות' שניתנו ביום הכיפורים, כי מי פילל ומי מילל באותה שעה שמשא רבינו שבר את הלוחות שעוד יימצא 'תקנה' לישראל בענין הלוחות. מה עשה הקב"ה, ציווה

ובידה אף לבטל שבועה של הקב"ה כביכול, ובלשונו הקדוש 'מכאן דתשובה מתברר כמה גורין ודינין, וכמה שלשלאין דפרזלא, ולית מאן דקיימא קמי דתיובתא' (מכאן שהתשובה משברת כמה גורות ודינים, וכמה שלשלאות של ברזל. ואין דבר העומד כנגד התשובה), ומוכיח כן כמה שנשבע הקב"ה ואמר על יבניה 'כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו וגו' (ירמיה כב ל), ובדברי הימים (א' ג יז) כתיב 'ובני יבניה אסיר שאלתיאל בנו, הרי שהיה לו זרע אנשים ולא מת ערירי, אין זה אלא מפני שחזר בתשובה, וגדולה התשובה שקורעין על ידה אף גור דין שיש עמה שבועה, ועיי"ש עוד.

ודע, כי האיש המשתוקק בכל ליבו לשוב אל בוראו, והוא שבור לשברי שברים על מצבו, ורוצה בתשובה - יזכה לסייעתא דשמיא שאכן יוכל לחזור בתשובה. וכבר איתא בפסיקתא (פיסקא שובה ישראל פ"ט), וז"ל שובה ישראל עד ה' אלוקיך, לבן מלך שהיה רחוק מאביו מהלך מאה יום, אמרו לו אוהביו, חזור אצל אביך, אמר להם איני יכול, שלח אביו ואמר לו הלך מה שאתה יכול לפי כחך, ואני בא אצלך בשאר הדרך, כך אמר הקב"ה לישראל שובה אלי ואשובה אליכם, עכ"ל.

ובן כתב רבינו יונה (בתחילת שערי תשובה) 'והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו'.

שובה ישראל - זמן תשובה לכל

איתא בגמ' (ר"ה טז:), 'שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים, צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ וכו' נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה'. וכן פסק הרמב"ם (פ"ד מהל' תשובה ה"ג) בזה"ל, וכשם ששוקלין זכויות אדם ועונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביו"ט של ראש השנה, מי שנמצא צדיק נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכיפורים, אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה. עכ"ל.

הקשה ה'לחם משנה', שהלא מבואר בגמ' (ר"ה יז.) שמי שהוא 'בינוני' ויש לו מחצה זכויות ומחצה

על 'לוחות שניות' - קבלת התורה מחדש... ולזה זכו ע"י התשובה, התפילה והתחנונים, הרי לך, שגם מי שנדמה לו כי אין לו כבר שום תקנה ונשתברו הלוחות שלו עדיין יכול להתחדש ולזכות שהבורא ית"ש יברא אותו מחדש. ח. עצה נתן לנו הרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג זי"ע בבארו את הפסוק 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך', בדרך משל, לאדם הנושא משא, ובאמצע הדרך הרגיש כי אצלו כוחותיו, ואין בידו להמשיך בהליכתו, מה עשה החל עושה לעצמו סימנים, וחשב לעצמו הרי עד בית פלוני אינו מרחק רב, ולא יקשה עלי לישא המשא, אלך רק עד שם. בהגיעו לשם חזר על תחבולה זאת, הביט על אבן גדולה במקום פלוני ואמר רק עד שם אבוא, כך המשיך בדרכו עד שהגיע לתכליתו ולמחוז חפצו. וזה פירוש 'שובה ישראל עד', כך היא דרכה של תשובה - שבכל עת יחזק את עצמו עד פה אבוא בענין פלוני, ועד שם אבוא בענין אחר, אז יגיע עד ה' אלוקיך - שיזכה לבוא לתכלית השלימות, ויסורו מאתו כל המסכים המבדילים בינו לבין השי"ת.

ובזה יש לפרש בלשון הפייט (מוסף יום א' דר"ה) 'לעדי עד ימלוך מלך עליון', כי הדרך להמליך עלינו את מלך עליון היא על ידי עדי עד, עד כאן... עד כאן... וכך יהלך ממדרגה למדרגה עד שיגיע להמליך את הקב"ה בשלמות על כל אבר ואבר דיליה.

ט. וכך אומרים בשם הגה"ק בעל ה'שואל ומשיב' זי"ע כי פעמים הרבה נופל האדם בקרבו מתוך מחשבה, וכי מה יתן לי ומה יוסיף לי שינוי והטבת מעשי, הן אשתקד כבר עשיתי כן ושוב נפלתי לאותו עומק שהייתי בו מקודם לכן, מה יועיל לי לצאת עתה מהבוץ כששוב אשוב אליו בגמר ימים הנוראים... לזה אומר לו הקב"ה, 'וחנותי' - אחון אותך בזכות תשובתך, אפילו אם ידעת וגם ידעתי ש'אשר אחון' - ששוב תפול ואצטרך לחון אותך שוב ושוב... י. הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה מרבה לבקר רבנים שעברו עליהם ימי המלחמה (ונשארו בארה"ק ללא קהילותיהם)... פעם אחת נקש על דלתו של הרב מסעבען הגאון רבי צבי קינסטלעכער זצ"ל, הרב פתח את הדלת ונבהל בראותו

באר הפרשה - עשי"ת - יום הכיפורים

נהרג גדליה בן אחיקם, ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו, ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו, ולכאורה יש להקשות שהרי אין יום בשנה שלא מת בו איזה צדיק, וא"כ מדוע לא קבעו צום בכל השנה, ומה עניין שתקנו צום על מיתת גדליה דייקא. ומתרג' המהרש"א בת"י השני 'ועוד יש לכוון בזה לפי שזה נעשה ב'ימי תשובה', והיה לו לישמעאל שהרגו להתעורר בתשובה והוא לא היה חושש בכך, והוסיף צרה לישראל בהריגתו לגדליה שהיה הצרה לכלל ישראל, כלומר שעל דא קבניא היאך אירע כזאת בישראל בעיצומם של עשי"ת, מדוע לא התעורר אותו רשע כישמעאל בן נתניה להתעורר בתשובה, ועוד הוסיף חטא על פשע לגרום צרה לישראל.

ללמדנו כי ב'עשרת הימים הללו' אין זה רק מצד 'מנהג טוב' לשוב בתשובה, אלא הוא חוב גמור על כל אחד ואחד להתעורר ולשוב אל ה', ולקיים בעצמו 'נחפשה דרכינו ונחקורה'.

עד ה' אלוקיך - גדולה תשובה

איתא בגמ' (יומא פו.) 'גדולה תשובה שמנעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלוקיך', וכפי פשוטו היינו שהשב בתשובה הרי הוא עולה

עוונות אזי הקב"ה נוהג עמו במדת החסד, ומחסר אחת מעבירותיו, וממילא נמצא שרובו זכאי, וכמו שאמרו 'ורב חסד מטה כלפי חסד וכו' תנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה', ופירש"י 'מעביר ראשון ראשון - עון שבראשונים הבאים לתתם לכף מעבירו ושומטו שאם היו מחצה על מחצה כיון שחסר אחד מהן יכרעו הזכויות וכך היא המדה', ואם כן מדוע כתב הרמב"ם שבינוני שלא עשה תשובה נחתם דינו למיתה רח"ל, והרי הקב"ה מטה כלפי חסד ומשמיט עון אחד, ונמצא שיש לו רוב זכויות ומיעוט עוונות.

ומבאר הלחם משנה בזה"ל, 'דהיכא דלא עשה תשובה הוי עון אחד נוסף על העונות, משום דבאלו עשרה ימים של תשובה הוא חייב לעשות תשובה ואם לא עשה הרי עון אחד נוסף על העונות'. וכן מפורש בדברי רבינו ה'אור החיים' הק' זי"ע (ויקרא כו יח) וז"ל, ולטעם זה אנו מיישבים מאמרם ז"ל שאמרו (ר"ה פז): 'ג' ספרים נפתחים בראש השנה וכו' בינונים תלויים וכו' עד יום הכפורים וכו', פירוש לצד שתלה ה' להם לעשות תשובה ולא עשו הוכרע משקלם ברשעים.

ובעניין הזה מצינו בדברי המהרש"א על הא דאיתא בגמ' (ר"ה יח): 'צום השביעי זה ג' בתשרי שבו

את הרבי מגור עומד בשערי ביתו, שאל הרב, מדוע לא הודיע הרבי מעיקרא שהוא עומד להגיע, אמר הרבי, מדוע יש להודיע מקודם, ענה הרב, אם הייתי יודע הייתי מנצל את הזמן לחזור בתשובה, אמר הרבי, על זה אין צריך להודיע - אין צריך שהות, שהרי הזוה"ק כבר אמר - תשובה בשעתא חדא ברגעא חדא... (בשעה אחת וברגע אחד ששב, נחשב כבעל תשובה גמור).

יא. הנה זה עתה קראנו בשב"ק בפר' האזינו שם נאמר (לב יא) 'כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף יפרוש כנפיו יקחהו', שכן דרכו של הנשר שהוא נושא את גוזליו על כנפיו ופורח למעלה למעלה עדי מרום, אכן דבר אחד מוטל על הגוזלים לעשות - לקפוץ ולטפס על גוף הנשר ואז ישא אותם ב'שמים'... ועל עניין זה המשיל הכתוב את הנשר כלפי הקב"ה, שאף הוא מרומם אותנו ונשא אותנו בלי גבול ומידה, אך דבר אחד מוטל עלינו לעשות את הקפיצה הראשונה... ואם נפתח פתח קטן כחודו של מחט הוא יפתח כנגדנו פתחים גדולים כפתחו של אולם, אולם מוכרחים אנו להתחיל בפתיחת הפתח... וכזאת ייאמר בפרט בימים הללו, שהינם ימי טהרה מחילה וכפרה, לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, הקב"ה רוצה לזכך אותנו ולרומם אותנו מעל כל ההשגות שניתן לשער, אך עלינו להתחיל בדבר 'קטן', להתחיל לצעוד על דרך טוב...

והדבר דומה למה שמצינו במקומות רבים בימינו שיש דלתות הנפתחות מאליהם ללא כל מגע ופעולה מצד האדם, אין צורך לפתוח עם מפתח את המנעול ואף אין צריך ללחוץ על ה'יד' (ידית), אלא הדלתות נפתחות מאליהן על ידי ה'עין רואה' הקבועה בו מלמעלה, אך זאת נדרש מהאדם, שיטרח להעמיד עצמו אצל הדלת, אז ירגישו ה'עניים' ויפתחו בפניו שערים גדולים. כיו"ב, בימים הללו, הסיוע ממעל גבוה הוא עד מאד, כל השערים נפתחים בלא צורך להקיש הרבה... אבל על זאת ממתנים לנו מן שמיא - שנבוא בסמוך, שנעמיד עצמנו...

יב. נפלאות מצינו להגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע (דרוש יום א' דסליחות) שהשב בתשובה ומקבל על עצמו קבלה על להבא, נחשב לו כעומד במעמד הר סיני - קבלת התורה, שבו נתרפאו כל המומים ברוח ובגשם, וגם הוא יזכה

וביסוד הדברים ש'במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד', ביאר ב'ליקוטי מהרי"ל' (פרשת האזינו על הפטרה שובה) מתלמידי הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע, מה שאמרו (ר"ה טו): 'שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורים, ואחד של צדיקים גמורים, ואחד של בינוניים, צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלוין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים, זכו נכתבין לחיים לא זכו נכתבין למיתה', וידועה הקושיא, מדוע הוצרכו ליחד ספר ל'בינונים', הרי 'ממה נפשך' - אם יזכה יכתב שמו בספרן של צדיקים, ואם לאו יהא להיפך ח"ו, ומדוע נתייחד עבורם ספר מיוחד, אלא, דאינו כן, כי הבינוני שזכה להתהפך ל'בעל תשובה' הרי הוא עומד ב'מעלה ובמקום' גבוה מה'צדיקים', ואינו מן הראוי שייכתב יחד עמם, לכן ייחדו עבורם ספר מיוחד.

הוסיף הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע לרמוז כן בפסוק (ויקרא טו ב) 'ואל יבא בכל עת אל הקודש' - שלא הותר ל'כהן גדול' להיכנס ל'קודש הקדשים' כי אם ביוהכ"פ בלבד, מפני שהכהן גדול צדיק גמור הוא ולכן אינו במדרגה גבוהה כזאת שיוכל להיכנס אל מקום קדוש לפני ולפנים, ורק ביוהכ"פ כשהוא משמש כשליח ציבור, ובא לכפר על עוונות בני ישראל ואז הוא כעין 'בעל תשובה', לכן הותר לו להיכנס אז

ומתוכם ומתקרב כל כך אל אבינו שבשמים, עד שבאילו עומד הוא לפנינו ממש אצל כסא הכבוד, ולמדו זאת ממה שנאמר שובה ישראל עד שתגיע כביכול אל ה' אלוקיך.

ובאותו לשון נפלא שהביא ה'כל בו' (סימן טו) בשם רבינו הרוקח זי"ע 'בעלי תשובה באין עד מקום שאין מלאכי השרת רשאים לבוא, שהם מרוחקים מן השכינה ל"ו אלפי רבבות פרסאות' וכו'.

דברים חוצבים להבות אש כתב תלמידו של הרמ"ע מפאנו בספרו 'מאמרים בענין תשובה לארנ"ן זצ"ל' בזה"ל, להיות חפצו ית' שהאדם יעלה במעלות (למעלה) ממקום שנברא עד שיעמוד אצלו בכסא כבוד, על כן יצר עמו מסית אחד שכמעט אי אפשר להנצל מפתוייו", ולזה אמרו חכמים 'גדולה תשובה שמגיע עד כסא הכבוד', פירוש, שמגיע האדם העושה אותה בשלימות להיות חביב אל השי"ת עד שמעמידו אצלו, והוא למעלה ממקור מחצבתו אף אם היה צדיק מתולדתו, שכבר ידוע שנשמתן של צדיקים היא מתחת כסא הכבוד, ובתשובה עולה ומגיע עד כסא הכבוד. ולזה אמרו (ברכות לד:) כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד [-כי צדיקים גמורים נמצאים תחת כסא הכבוד, ואילו בעלי תשובה עומדים אצל כסא הכבוד], ומפני חשיבותה קדמה למעשי בראשית (פסחים נד.). עכ"ל.

לרפואה שלימה בכל אבריו וגידיו. וז"ל, אבל אנן יתמי דיתמי שאין לנו לא כהן גדול שיכפר ביום הכיפורים ולא שער המשתלח, ועונותינו ענו בנו (אחרי שביאר שם בדבריו הקודמים שע"י העבירות נעשה בעל מום) איך ירפאו המומין, והנה מצינו בשעת קבלת התורה נרפאו כל המומין, אף אנו נקבל עתה במחשבותינו את התורה, לשמור ולעשות כל דברי התורה מהיום ומעלה בכל לב ונפש, והקב"ה יקבלנו כעמידתנו בהר סיני וירפא כל מכאובי נפשותינו ברחמים. עכ"ל. ואף שנראה שמדבר ממומי הנפש, אבל זה ברור שבמתן תורה נתרפאו גם מומי הגוף, והיינו הך, מהכל נתרפאו ונתרפא.

יג. העולה מדבריו, כי עיקר התעלות האדם הוא דייקא על ידי היצר הרע המגרה אותו לדבר עבירה והוא עומד כנגדו. נוראות מצינו בדברי החת"ס (דרשות, דרוש לשבת שובה תקנ"ח) לדרוש בלשון הכתוב (תהלים נ ט-י) 'לא אקח מביתך פר ממכלאותיך עתודים, כי לי כל חיתו יער בהמות בהרי אלף', כי כך אומר הקב"ה, בזמן הזה לאחר שחרב הבית לא אקח מביתך פר - איני נוטל מידיכם פרו של הכהן גדול ביוהכ"פ, גם לא אקח ממכלאותיך עתודים - אלו שני השעירים של יוה"כ, אלא כי לי כל חיתו יער, היינו אותם שמסרו נפשם וחיותם אצל רשעי אומות העולם בזמן הגלות הנמשלה ליער (פסחים קח:), וכן בהמות בהרי אלף - פי' מה שסובלים לומדי תורה ע"י גירוי יצה"ר הנקרא הר המתגרה בת"ח (סוכה נב) ונקרא הררי אלף מלשון למוד אלף בינה, והם יהיו תחת קרבנותנו ויפדונו ממעשינו. עכ"ל. והדברים נוראים למתבונן, שכאשר יצר הרע מתגרה באדם והוא נלחם בחירוף נפש הרי זה נחשב כמו פר של כה"ג ביוה"כ ושני השעירים שהיו מכניסים את דמם 'לפני ולפנים', והם הם עיקר כפרת יוה"כ...

באר הפרשה - עשי"ת - יום הכיפורים

מלך מאזין שוועה לעמו מחיש ישועה - קבלת התפילות ביותר בימים אלו

כתב הרמב"ם (תשובה ב ו) וז"ל, אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד", שנאמר 'דרשו ה' בהמצאו', במה דברים אמורים ביחיד י"ח.

ובלשוננו של ה'ערוך לנר' (ר"ה יח.) 'דשאני עשרת ימי תשובה שאפילו תפלת יחיד ודאי מהני, ונקרע דינו לגמרי'.

וז"ל רבינו יונה ב'שערי תשובה' (שער שני אות יד), בעשרת ימי תשובה וכו', ולשפוך שיח, ולשאת תפלה ורנה,

ל'קודש הקדשים', כי 'גדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים גמורים', ובכוח זה הרי הוא נכנס לקדשי קדשים.

כתב הרמב"ם (הלכות תשובה ז ו) וז"ל, גדולה תשובה"ד שמקרב את האדם לשכינה שנאמר 'שובה ישראל עד ה' אלוך', ונאמר (עמוס ד ו) 'ולא שבתם עדי נאם ה'', ונאמר (ירמיה ד א) 'אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב', כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק, התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד טו. עוד כתב הרמב"ם (שם ה"ד) על בעל תשובה ש'אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם טו.

יד. דבר נפלא כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (כתובות ל. ד"ה מיום שחרב, בדרך אפשר), שמי שנתחייב מיתת ב"ד ב'עדים והתראה', אין ב"ד מקבלים טענתו שכבר שב בתשובה שלימה ואפילו אם כבר עברו מאה שנים מאז שחטא, כי אין ה'תשובה' מועלת בב"ד של מטה... מכל מקום אמרין, שאם שב בתשובה, הקב"ה מסבב שלא יבואו העדים להעיד, ואף אם יבואו עושה הקב"ה שיוכחשו בעת ה'חקירות והבדיקות', כי לא ירשע ה' נפש צדיק. והרי לך שתשובה מועילה אפילו בחטא שמתחייב בו מיתת ב"ד, להצילו מעונשו המגיעו.

טו. בירושלים של מעלה התגורר הגאון הצדיק רבי נחום יאס'ער זצ"ל מזקני וחשובי חסידי שטעפענשט אשר נולד והתגורר שנים רבות על אדמת רוסיה, בהיותו עדיין בחו"ל הושפע ל"ע אחד מבניו מסביבת הקומוניסטים, ועזב את דרך התורה רחמנא ליצלן. מעולם לא דיבר רבי נחום על צערו הגדול שיש לו מהבן שהלך לרעות במקומות זרים, רק פעם אחת, בעת שישבו אצלו חבורת אברכים דורשים ומבקשים, ואחד מן המשתתפים הזכיר לפניו דברי הרמב"ם אלו, והיו שואלים ותמהים איך יתכן כדבר הזה, שברגע כמימרא יתהפך ממשוקץ ומרוחק ומתועב לאהוב ונחמד קרוב וידיד, פתח החסיד ואמר בלב מורתח 'הרי יודעים אתם אודות בני...' (רמז ולא יספ לפרש), הנה אם יבוא הבן באיזה יום, ידפוק על דלת ביתי, ויצעק אלי, 'טאטע, הנני עוזב את דרכי וחוזר אליך', כמה תגדל אהבתי אליו באותה שעה, ובאותו רגע לא אחשוב כלל על התלאות והצער והעגמת נפש שגרם לי מעודו ועד היום הזה, שהרי עכשיו הנני שמח שחזר למקור מחצבתו ועולה על דרך המלך, כמו כן ממש הקב"ה שמח כביכול בכל יהודי החוזר אליו בתשובה, לא שנא מיעט לחטוא ואף אם חלילה הרבה לחטוא, שהרי כעת הוא מתחרט על כל מה שעשה ורוצה להתקרב אל ה', וזה מעורר אהבה עזה מן האב לבן, וכמו שאמרו במדרש אגדה (תנא דבי אליהו פרק לא) מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב ומצפה להן לישראל, יותר ממה שמצפה האב לבנו והאשה לבעלה שיעשו תשובה. טז. ובזה שמעתי לבאר את האמור בנביא (הפסטר שבת שובה, יואל ב כה) 'ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה' (בהענישו אותם על עוונותם), ותמוהים הדברים, הרי בצדק אכל להם הארבה את תבואתם כ'עונש' על חטאם, ואף אם עתה שבו בתשובה, הרי מעתה הם פותחים פרק חדש בחייהם, אבל מה יש להקב"ה להשלים ולשלם להם על שהענישם כראוי לחוטאים. ומכאן תלמד כוחה של תשובה, שעל ידה נחשב האדם כאילו לא חטא מעולם, ונחשב לו כמי שהעונש בא עליו בחינם עד שיש לומר 'ושלמתי לכם את השנים'...

יז. כמו כן יש לדקדק בדברי רש"י הנודעים (ב"מ קו. ד"ה ותגזור) 'מה שתבקש מן היוצר יעשה, ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטים', שלא נאמרו הדברים רק לגבי התפילות בר"ה אלא 'בתחילת השנה'...

יח. ועד היכן מגיע הכח שיש לכל יחיד ויחיד לקרוע שערי שמים בתפילתו יש ללמוד ממה שהביא ה'אליה רבא' (תקפ"א בא"ז סק"ו) מה שכתבו ב'מנהגים', שאף שבכל השנה אין היחיד יכול לומר י"ג מידות דרך תפילה ובקשה, אך עשרת ימי תשובה שאני וניתן לאומרם אף ביחידות, ואם כי להלכה אין מורים כן, אבל עכ"פ למדנו מכלל הדברים שיחיד הרי הוא כציבור.

הקב"ה, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים וכו', ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון וכו', ולא אבכה'. וכתב המהרש"א (ח"א ד"ה ואיני) אף שאמר 'אי אפשר לשחדו בממון ולפייסו בדברים' זה אינו אלא לעולם הבא, אבל בעולם הזה יכולין לפייסו בדברים שהיא התפילה, ולשחדו בממון שהוא הצדקה. ע"כ, שמעו נא בני ישראל 'עורי נא התייצבי נא בעד הנפש חלי נא' כל עוד נשמנו בקרבו בזה העולם בכלל, ובפרט בימים הללו להרבות בתפילה וצדקה ויצא דינו לאור^{כא}. וכבר כתב ב'טורי אבן' (ר"ה טז:) לבאר מה שאמרו שה'צדקה' מתקבלת מיד, ש'אין זה הטבת

ולתפיל תחנה, והעת עת רצון והתפלה נשמעת בה"ט, כענין שנאמר (ישעיה מט ח) 'בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך'. עכ"ל^{כב}.

והנה בנוהג שבעולם (בקרוב אומות העולם) שכל מי שהועמד למשפט יתור אחר ה'שופט' ומעשיו, ישחדנו בממון או בשאר עניינים... ויזכה בדינו, אף אנו להבדיל אלף אלפי הבדלות נהיה 'מגלה סוד' - כי מצינו דרך לשחד בביכול את הקב"ה - שופט כל הארץ, והיא התפילה והצדקה, דאיתא בגמרא (ברכות כח:) שאמר רבי יוחנן בן זכאי, 'עכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים

יט. הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע ב'יערות דבש' (ח"א דרוש ו) נתן טעם להא מילתא, מדוע הקב"ה מקבל את הבקשות והתפילות בימים שמלך יושב על כסא דין, דלכאורה איפכא מסתברא שבימי דין לא יתקבלו תחינות ובקשות לזכות לרחמים וחסדים, רק כי מר"ה ועד יום כיפור יושב הקב"ה ודן את העולם, ולא כבכל יום שדן את העולם רק בג' שעות הראשונות ביום (כמבואר בע"ז ד.), והנה 'ידוע מחוק ונימוס הדין שאין לדיין לכעוס על בעל דין בעת המשפט', וזאת משום שני טעמים, חדא שלא יסתתמו טענת הבעל דין וגם כדי שלא יוציא פסק דין מעוקל מתוך כעסו, ומשום הכי בעת ישבו על כסא משפט אינו יכול לכעוס כלל ומאריך אפו, ולכן אף כי רבו עוונות כחול, לא יכעס כלל, וביד האדם לבקש מנה גדושה של רחמים המתעוררים בעשרת ימי תשובה, ולכן ימים אלו הם ימי חפץ וימי רצון לה' אף כי הם ימי דין.

כ. חיזוק נפלא מדברי הגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע (דרוש ח', א' דסליחות), כי פעמים שהאדם עומד בתפילה בימים הנוראים ולפתע מוצא שמוחו משוטט במחוזות אחרים לגמרי... אל ירגז ואל יאבד עשתונותו, כי כבר אמרו חז"ל (זבחים סח: ועוד) 'כל שפסולו בקודש הקודש מקבלו', היינו אם ניגש מעיקרא ונכנס אל הקודש הרי 'פסולו' - המחשבות המשוטטות נעשו בקודש והקודש מקבלו (ורק אם ניגש מעיקרא כשמוחו בל עמו, ואינו מתאמץ מתחילה להיות שם... אז אכן זה נחשב פסולו בחוץ).

אגב אורחא, מדי דברי בעניין מי שאינו מצליח לכוון בתפילתו, עלינו להביא מה שאמר הרה"ק הרבי רבי בונים מפשיסחא זי"ע, אדם המתאמץ בכח ובנפש לכוון בתפילתו, שיהיה מוחו ולבו שווין בעת התפילה, הרי עם כל תיבה פודה את הנפש ממיתה בידי שמים, עכ"ל (הובא ברמתיים צופים קיג). ומדבריו למדנו שאפילו התאמצות מועטה, וכלשון קדשו 'עם כל תיבה' (אחת ויחידה) - הרי היא משפעת שפע עצום מן השמים, עד כדי לפדותו ממיתה מן השמים. ולסימא דמילתא, באחת השנים חיפשו ראשי הקהל בלאנדאן (לונדון) אחר 'בעל תפילה' לימים נוראים, איש ראוי והגון לקהילה חשובה ומפוארת כמותם... ואכן, הגיעה הצעה מאת איש פלוני הרואה עצמו מתאים לתפקיד חשוב זה, בדקו אחריו ראשי הקהילה ונוכחו לראות כי הוא מיטיב נגן ופרקו נאה, אך עדיין לא הסתפקו בכך, ושלאחר הרב העיר הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצ"ל שיעמוד על טיבו וארחות חייו, האם הוא ירא שמים מרבים. כשעמד לפני הרב ל'מבחן' שאלו הגר"י לפירוש התיבות 'ובכן תן פחדך', השיב הלה שאנו מבקשים מהקב"ה שיגלה מלכותו בעולם ויתן פחדו בחן... מתוך חסד ורחמים ולא בגבורה ובדין (כשהוא טועה ומחליף מ'כן' ל'חן'), נענה לו הגר"י, לא כך פירוש המילות, ומכל מקום אתה תהיה שלוחא דידן לעבור לפני התיבה... ואחר כוונת הלב הן הן הדברים.

כא. סיפר הגאון רבי מאיר שפירא זצוק"ל ראש ישיבת חכמי לובלין, מנהג היה לו לאחד מרבני העיירות שבכל עת שהיו העניים מתדפקים על דלתו ביתו לבקש מטבע לצדקה הייתה הרבנית מעניקה מטבע של 'גראש' לכל אחד, אכן, בראותה כי עני 'בן טובים' עומד לפניה הייתה מכנסת אותו אל הרב בעצמו, והוא היה מעניק לו מטבע של 'זלאטע' אשר היה שווה מאה 'גראש', אחד העניים שהיה רגיל לבוא בכל ערב לבקש נדבה מאת הרבנית, הצליח פעם להיכנס אל הרב בעצמו אשר נתן לו כהרגלו 'זלאטע', החל העני להתחנן ולהפציר שיעניק לו הרב עוד מנדבת לבו. שאלו הרב, הנה הרבנית נותנת לך בכל יום גראש אחד ומעולם לא בקשת עוד, ואילו ממני שנתתי

מעשיו לחוד, אלא שידפוק על שערי רחמים בתפילה ובקשה יתירה²².

ויש ללמוד על חובת התחנונים בימים אלו, שהנה כתב הסור (תרב) ונוהגין בספרד שגם בשבת מרבין לומר סליחות ותחנונים. והקשה עליהם שהרי קי"ל שאין מריעין בשבת. ומתרג' ה'בית יוסף', וז"ל. נראה ליתן טעם למנהגם שהם סוברים להלכה כמ"ד מתריעין בשבת על עיר שהקיפה אויבים או שטפה נהר לפי שהוא דבר נחוץ וכו' וכיון דבעשרת ימי תשובה התפלה נשמעת יותר מבימים אחרים, וגם באותם הימים האדם מוכן להיות נגמר דינו ביום הכיפורים, אין לך דבר נחוץ יותר מזה. עכ"ל. ואם כי לדין אין נוהגים לומר בשבת, אך עכ"פ בכל ימי עשי"ת (ימות החול) ירגיש ש'אין לך דבר נחוץ יותר מזה'²³.

והנה אמרו (עיי' ר"ה טז:): 'תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה', והיינו 'צום קול ממון', ואמר הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע (פסח על שה"ש ב יד), שעל

'צום' יש ביד האדם לומר שאין בכוחו לצום ולהתענות מפני טבעו החלש, וכמו כן על 'ממון' יענה ויאמר לא חנן אותי ה' ולא נתן לי די מעות שאוכל לפור לצדקה, אבל על הרמת 'קול' בתפילה לפני ה' אין לו תשובה... ומעתה אם אכן ירים 'קולו' בתפילה וזעקה הרי זה מוכיח בעליל את צדקתו כי לא צם מחמת חולשה ולא נתן צדקה לחוסר הממון, אבל אם יתירשל גם ב'קול' יתברר למפרע שאין שום 'תירוץ' לא על ה'צום' ולא על ה'ממון' ורק עצלות תפסה אותו. וזה מרומז בפסוק (שיר השירים ב יד) 'השמיעני את קולך כי קולך ערב', כי ה'קול' ערב על הצום והקול²⁴.

מה לך נרדם - לנצל כל רגע ורגע

כתב ה'פלא יועץ' (ערך תשובה) וז"ל, ואם כל השנה הלך בשרירות לבו, ויצרו הפיל עליו תרדמה, הנה בחגיגת ימי הפץ ימי רצון חודש רחמים ועשרת ימי תשובה²⁵ לא עת לנום ולישן²⁶, כי מלך במשפט יעמיד

לך זלאטע שלם הנך מבקש שוב, ולכאורה היה מן הראוי שתסתפק בנדבה גדולה זו ולא תעז לבקש עוד. השיב לו העני, הנה אף אם אתחנן לפני הרבנית הרי לא תתן לי אלא עוד גראש, ואין שווה בעיני להתחנן בשביל נדבה מועטת כזו, לעומת זאת הרב מחלק מטבע גדולה, על כן 'שווה' לי להפיל תחינתי בשביל לזכות בעוד מתנה גדולה כזו. ולענייני יאמר שבימים האלו מעניקים מן השמים זלאטעס שלמים בלי די, והצעקה מתקבלת מיד, והחכם עיניו בראשו לבקש בעד הנפש חנינה אולי יחוס ואולי ירחם.

כב. שמעתי מידיד נאמן והוא איש 'הצלה', שזה עתה שהה בביתו ולפתע שמע דפיקות חזקות ונוראות על דלת ביתו, מיהר לפתוח את הדלת לראות מה זה ועל מה זה, והנה עומדת שם אם ומחזקת בידיה את בנה הפעוט שאיבד את ה'נשימה', וזקוק בדחיפות ל'הצלה', ואז הבין היטב מהו 'כדלים וכרשים דפקנו דלתיך', לא דפיקות חלושות, אלא דפיקות כמי שנצרך בדחיפות 'הצלה'... הצלת חיים.

כג. הנה תקנו הגאונים להוסיף לבקש בעשי"ת בברכת 'אבות' - 'זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכתבנו בספר החיים למענך אלוקים חיים', וכבר הקשו שהרי ג' ברכות ראשונות של שמו"ע אינם אלא 'שבח' ותהילה לבורא ית"ש, ומה מקום לבקשות באמצע הברכה הראשונה (עיי' טור סי' תקפ"ב). והביאור הוא על פי מעשה שהיה עם הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצ"ל בעת שכיהן ברבנות עיר הבירה לאנדאן (לונדון), אשר אחד מתושבי המקום ירד מנכסיו מטה מטה ל"ע וכמעט שלא גווע ברעב, והגיעו הדברים לידי 'פיקוח נפש' ממש, נחלץ הר"י לעזרתו, הוא בעצמו ערך מגבית והסתובב בבתי גבירים להתרימים מממוןם. בליל שב"ק עלה הרב לגביר אחד והחל לבקש ממנו שיפתח את ידו ויתן עכשיו תרומה נכבדה, נדהם העשיר ואמר, רבי, שבת היום... יסור נא מר לביתי לאחר השבת ואז אתן, אמר לו הרב, בכוונה תחילה הגעתי עכשיו כדי שתבין ותשכיל גודל נחיצות הבקשה עד שאפילו שבת נדחית מפניה, ולא עת דברים עתה כי אם 'קום ועשה'... (ופשיטא, שבא רק אחר השבת לקבל הנדבה בפועל). כיוצא בדבר הננו מבקשים זכרנו לחיים דייקא שלא במקום הראוי ושלא עפ"י הסדר, כי אין הימים כתיקונם שצריך לשמור על ה'גי'ונים ועל המנהגים.. אלא הזמן בוער כאש, ופיקוח נפש יש בדבר, רבש"ע זכרנו לחיים... ואם לא עכשיו אימתי... כד. עוד רמז שם, כי צום קול ממון כל אחד מהם עולה בגמטריא 'קול'. ו'ערב' עולה בגמטריא ב' פעמים קל"ו, ללמדנו שבשעת הדחק מועלת הרמת הקול במקום שנים האחרים שאין בידו לעשות.

כה. ראיתי להגאון רבי י"א דינר ששמע בהיותו על האוטובוס, איך שבחור יושב מאחוריו מדבר בטלפון, ובצד השני דברו באריכות, אמר לו הבחור דבר מהר כי הבטריה (Battery) נגמרת... ולמד מכך, כיו"ב, בימים הללו, הקב"ה

ארץ, וחרדה ילבש ויתעורר כאיש אשר יעור משנתו... כי הימים - ימי רצון^{כז}, ותפלתו ותשובתו עושה פריה^{כח}.

אומר לנו, מהר מהר, הבטריה נגמרת, עוד מעט קט יום הדין - אל תחשוב שיש לך זמן... כביכול הכל נגמר, יום הדין מגיע וחייבים להתחיל לסגל הרבה תורה ומצוה, לזכות גדול לקראת יום הדין.
 כו. ויזהר שלא יהיה כאותו בחור שהיה מרבה לישן ביום ובלילה, פעם אחת פגע בו 'ראש הישיבה' ושאלו, נו, יקירי, האם ידעת כבר מהי התשובה על קושייתו של 'רב החובל'... הבחור שלא ידע מאומה מהנלמד בישיבה, שאל את רה"י - באיזו סוגיא מדבר ראש הישיבה... אמר לו ראש הישיבה, כי כבר הקשה רב החובל את יונה הנביא 'מה לך נרדם' קום קרא אל אלוקיך... אולי יתעשת....

ידוע שהצאר ניקולאי היה מפעם לפעם מחליף שמלותיו ולובש עצמו כאחד הכפריים, והיה מהלך בין הבריות לשמוע מה הבריות סחים ומה דעתם על הנעשה במדינה. באחד הלילות פגש בכמה אנשים היושבים בבית המזיגה, פתח שיחתו עמהם, בתוך הדברים שאלם - לו שמעתם שהמלך יושב בחברתכם, מה הייתם מבקשים מאתו, ויענו כל אחד לפי דרכו, זה אמר הייתי מבקש לקבל אחוזה גדולה, השני ביקש שדה גדולה, והשלישי ביקש סכום מעות אדיר... רק אחד מהם אמר בזלזול 'מה לכם כי תדברו גבוהה, מה לכם עוסקים בשטויות והבלים - והרי אין המלך נמצא כאן, שתקו והניחו אותי לנפשי', והם לא ידעו שהמלך מדבר עמהם. ויהי ממחרת, קיבל כל אחד מהם ע"י שליח מבית המלכות ככל אשר שאלה נפשו ביום האתמול, זה קיבל אחוזה, זה שדה, והשלישי קיבל את מלוא הסכום שדיבר עליו אתמול.... והרביעי קיבל מכתב חתום בידי המלך, אכן, נניח לנפשך מנוחה שלימה שאתה רוצה בה, ומאומה לא יגיע אליך מבית המלך... וכי אפשר לתאר עלי גליון את צערו הגדול שהפסיד אלפי אלפים בדבריו אלו... ולדידן, ימים אלו גבוהים עד מאד כי הקב"ה ממציא עצמו אלינו - דרשו ה' בהמצאו... בל נהיה כאותו שוטה שלא הרגיש כי המלך נמצא בסמוך אליו... ועל ידי בקשה מעומק הלב בידינו להמשיך על עצמנו שפע גדול עד מאד, גם יש בידנו לקרוע ולבטל גזר הדין ולהפכו מדין לרחמים, המבקש בזו העת 'מנוחה' אינו אלא מאבד עצמו לדעת ר"ל.

כז. ידוע שהרה"ק משינאווא זי"ע היה רגיל לומר, שהגם שהימים האלו הם ימי דין ומשפט, בכל זאת הרי הוא מרגיש התעוררות אהבה כמו בימים טובים.

כח. בדרך צחות אמרו, כי אם אמרינן 'לב יודע מרת נפשו' הרי וודאי ש'לב יודע מתיקות נפשו' - עד היכן ביכולתו להגיע, ואם הדברים אמורים בכל ימות השנה, הרי על אחת כמה וכמה בימים מסוגלים ונעלים אלו.
 מעשה ב'משולח' שהרבה ליסע מארה"ק לארצות הגולה שם התייגע וטרח בקיבוץ מעות לצורך תשלומי חובותיו וכל הצטרכויותיו. באחד הימים זכה האיש בלאטערי (לוטו) בסך מליוני דולרים, שאלוהו ידידיו וקרוביו, אחינו היקר, מה תעשה עם המעות - האוצר האדיר שזיכו לך משמים, ענה האיש, אבנה בהם מעליות (elevators) בבניינים הגבוהים בויליאמסבורג - פרויקט יקר מאד, ועתה יש בידי די מעות לזה. כדי להקל מעלי את העליה והירידה בעת קבצי את הנדבות... כי עד עתה הייתי אך בקושי מצליח לשרך רגלי שם, ומעתה תקל עלי המלאכה.

גערו בו מכריו, אוי שוטה שבעולם שכמותך... הינך גביר אדיר, ברשותך מיליונים רבים... ועדיין נשאת בדעתך עני ואביון כמימים ימימה, וכל מחשבותיך אינם נתונים אלא כיצד להמשיך בקיבוץ הנדבות בנקל, במקום שתחיה כעשיר... והנמשל פשוט, בל תהיה הנהגתנו כאותו שוטה, האיש המסתובב בימים נעלים ומסוגלים כאלו מתוך הרגשת עניות, במקום להבין שעתה כל אחד ואחד הרי הוא כגביר הגדול ביותר בעולם, הקב"ה נתן לו את ה'מפתח' לבית גנזיו, יש בידו את הכוחות האדירים לפעול ככל אשר יעלה בדעתו אם יעמוד בתפילה ובצעקה... ובמקום שירגיש שהוא 'מיליונר' נדמה לו כי עדיין הוא עני...

משל ל'אביון מהודר' אשר ביתו ריק מכל, ולא היה לו בבית כי אם 'בית חיבור' (PLUG, שקע) אחד לחבר לתוכו מכוונות וכלים אשר פעולתם נעשית ע"י זרם העלעקטרי"ק (חשמ"ל), ולפי הצורך היה משתמש בו, אם את התנור לאפות בו לחם לימות החול וחלות ליום השבת, אם את הפרידז' (מקרר) או למכונת כביסה וכיו"ב. ביום מן הימים ערכו בבית המלכות הגרלה בין עניי העיר, ומי שיזכה בגורל יקבל לביתו למשך כמה שעות את המכונה שבה מדפיסים את שטרות הכסף. משעלה עני פלוני בגורל שלחו מייד את המכונה לביתו, הלה שידע כי כל רגע ורגע שווה לו כל הון דעלמא ניגש למלאכתו בכל מרצו וחשקו, חיבר את המכונה לזרם החשמ"ל, ועיניו החלו נוצצות מרוב אושר ותענוג בראותו את ה'שטרות' מתגוללים מהמכונה חוצה לחלל ביתו, וממש לא ידע את נפשו לרוב

וכבר כתב רבינו יונה ב'שערי תשובה' (שער שני אות יד) וז"ל. בעשרת ימי תשובה, הירא את דבר השם, לבו יחיל בקרבו, בדעתו שכל מעשיו בספר נכתבים, ובעת ההיא האלוקים יביא במשפט את כל מעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע, כי האדם נדון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכפורים. ובעת אשר ידע האדם כי יביאו את דינו לפני מלך בשר ודם, הלא יחרד חרדה גדולה וישית עצות בנפשו, ובכל דרכי חריצות יחיש מפלט לו, ולא תעלה על רוחו לפנות על ימין או על שמאל ולהתעסק ביתר חפציו, ולא ישגיח לפתח ולשדר אדמתו, ולא יפנה דרך כרמים, ולא יתרפה ביום צרה מהכין לב להנצל כצבי מיד. לכן מה נואלו היוצאים לפעלם ועבודתם עדי ערב, בימים הנוראים ימי הדין והמשפט, ואינם יודעים מה

וכתוב בספרים שהפרש יש בין עשרת ימי תשובה לשאר הימים לענין תשובה ותפילה בהפרש האור מן החושך, ויפה שעה בתשובה ומעשים טובים בימים האלה מימים שלמים בשאר הימים, אשר על כן ראוי לחוש על כל רגע של ימים אלו שלא לאבדו.

כתב הרה"ק ה'ערבי נחל' זי"ע (דרוש לשבת תשובה תקנ"ב) וז"ל, לפחות כל אחד מבני העיר יתבטל יום או יומיים או שלושה ימים בחודש אלול מענייני ביתו ויעסוק כל המעת לעת בעסקי נשמתו ויתפלל לפני השי"ת, שלהיותו טרוד כל השנה יחשבו ימים אלו כאילו עסק כל השנה בתורה ובמצוות וכו'. ואף כי ב'אלול' דבריו אמורים לא גרעו עשרת ימי תשובה מהם.

'שכרותו' מראיית כל כך הרבה שטרות מה שלא ראו הוא ואבותיו במשך כל ימי חייהם גם יחד.... לאחר זמן מה החלו בניו הקטנים בוכים כי רעבים הם ללחם (הדל) – כי בביתו היום עדיין לא אפו לחם בבית (מחוסר 'שקע' לחבר את התנור)... על כן הם מבקשים שיואיל נא אביהם לחבר את התנור עכ"פ לזמן קצר ביותר ויתן לחם לפי הטף... נענה האב ואמר, לכו נא ושאלו משכננו מעט לחם, כי כל רגע באלו השעות שווה אלפי אלפים, וכאשר יהיו ברשותנו אלו ה'אלפים' נבנה בית חדש עם עשרות 'שקעים', גם נוכל לקנות תחת רשותנו את כל הלחם אשר בעיר. שוב בקשו ממנו לכבס מלבושיהם המטולאים שנתלכלכו, אמר להם אביהם, חוסו נא, כי טוב לנו להמשיך לסבול מעט לילך בבגדינו אלו, העיקר שלא תשבות מכוונה זו אף לא לרגע כמימריה. אף לדידן ייאמר, עשי"ת - כל רגע ורגע בימים אלו אין ערוך לחשיבותו, אין הזמן עתה להתעסק בו במילי דעלמא (ואף מה שמוכרח לו לעסוק, יביט על עצמו כאותו עני שמפסיק את פעולת המכונה הנ"ל עבור צרכיו אף ההכרחיים) וימלא כל רגע לתורה, תפילה, בקשת רחמים, צדקה וחסד. כט. הגאון ר"ח קנייבסקי זצ"ל מביא בספרו 'מכסה עתיק', איתא במדרש על הכתוב (תהלים לב ו) 'על זאת יתפלל לעת מצוא', ש'עת מצוא' הכוונה לזמן של עשי"ת שנאמר בהם דרשו ה' בהמצאו.

ולפי"ז יתבאר 'ועל זאת יתפלל' שימים הללו 'רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו' שהימים לא ייאבדו כמים שוטפים הנשפכים והולכים להם (זאל נישט ווערן אפגעוואשן).

ל. הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זי"ע שאל פעם לעשיר אחד שקנה בדמים מרובים את ה'עליה' של 'מפטיר יונה' במנחה דיו"כ האם הוא יודע מהי חשיבותה של הפטרה זו, השיב הלה בפשטות מפני שנאמר בה גודל מעלת התשובה שמבטלת גזירות רעות, דכתיב (ג י) 'וירא האלוקים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה, וינחם האלוקים על הרעה אשר דיבר לעשות להם', נענה הרה"ק ואמר, לא כן, כי עיקר עניינה 'מה לך נרדם קום קרא אל אלוך' אולי יתעשת האלוקים לנו ולא נאבד' (א ו)...

לא. ב'תשעת הימים' נשאל אחד מגדולי הדור זצ"ל ע"י איש בעל עסקים האם מותר לו לעסוק באיזה מסחר מטעם 'השתדלות'... שחק הגדול וענה ליהודי, וכי העת להשתדלות היא ב'תשעת הימים' – העת והזמן לזה הוא ב'עשרת הימים', כלומר שבימים האלו קוצבים לו לאדם קצבת כל השנה ואז יעשה השתדלות ב'תהלים' ובתחינותיו לפני השי"ת.

וכבר הבאנו את דברי הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (אמרי פינחס אות תפד) וז"ל, גם פעם אחת ציוה לומר פרשת המן בכל עשרת ימי תשובה, וכמה פעמים שמעתי שהיה מזהיר להתפלל על הפרנסה ושאר הצטרכויות ולהאמין שהשי"ת ימלא שאלתו בוודאי, והיא מצווה רבה.

וכך מספרים ששאלו את הגאון רבי חיים קנייבסקי זצ"ל לטעם מנהגו לסיים בכל יום מעשי"ת את ספר התהילים, והשיב שעושה כן, כי זה ה'השתדלות' שלו לפרנסה...

לא מידי, אין זה אלא הערמה בעלמא, כבר ענה אותו ה'ערבי נחל' (פרשת ויחי דרוש ב) שהוא כעין מה דקיימא לן (חולין מב.) בהלכות 'טריפה' שאם ניקב נקב כל שהוא בבהמה איננה טריפה, אמנם, בנקב שבמוח מיד נטרפת הבהמה אף בנקב כל דהוא. ושעם הדבר, כי חיות הבהמה תלויה במוח, והוא אבר שהנשמה תלויה בו, על כן אפילו פגם וחסרון כל שהוא עושה אותה טריפה ואוסרת אכילתה, ביוצא בזה ממש הם ימים הללו, שהם כאבר שהנשמה (כל השנה כולה) תלויה בו. והם השורש והחיות של כל השנה כולה לג, לפיכך צריך להיזהר בהם יותר משאר ימות השנה מכל נדנוד וסרך איסור, כדי שלא יוכלו למצוא אצלו שום חסרון ונקב.

מלך אוהב צדקה - ריבוי הצדקה וחסד בימים אלו
כתב הרמב"ם (הלכות תשובה ג ד), 'נחגו כל בית ישראל, להרבות בצדקה ליד וחסד בין איש לרעהו ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה'. וכך כתב רבינו אפרים (הובא בנחל קדומים ריש פר' שופטים) רמז מן התורה להרבות בצדקה בימים אלו, בלשון הכתוב (דברים טו ב) 'צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ', שראוי להרבות בצדקה ולרדוף אחריה, למען תחיה - שבזכות הצדקה תזכה

יהיה משפטם... וראוי לכל ירא אלוקים למעט בעסקיו ולהיות רעיונו נחתים, ולקבוע ביום ובלילה עתים, להתבודד בחדריו, ולחפש דרכיו ולחקור, לקדם אשמורות, ולהתעסק בדרכי התשובה וכשרון המעשה, עכ"ל.

הוסיף על דבריו ה'ראשית חכמה' (בספרו תוצאות חיים אות נ) וז"ל. ואני אומר שלא יעסוק במלאכה בכל יום מאותם הימים אלא מה שיספיק לו בצמצום, כי ימים אלו מקודשים, שיום טוב לפנייהם ולאחריהם, והם כמו חולו של מועד, עכ"ל. והיינו שאף המוכרח לעסוק בענייניו על המחיה ועל הכלכלה, יזכור היטב באלו ימים הננו נמצאים...

והנה כתבו הפוסקים (תרג א), שבעשרת ימי תשובה יזהר מלאכול פת עכו"ם לב (בפשטות אין הכוונה על חומרא זו דווקא, רק שיוסיף האדם להתנהג בקדושה ובחומרה יתירה), וביאר ה'לבוש' (שם) מדוע נקטו חומרא זו יותר משאר חומרות שבתורה, כדי להעלות על לבבנו שאנו מובדלים מהם (מגויי הארצות) בקדושה ובטהרה ונעשה תשובה, ויכיר בקדושתו - קדושת בני ישראל, וממילא יתרחק מתועבותם של אומות העולם.

אמנם, פעמים שיפתחו יצרו לאמר, וכי זו 'דרך ישרה' היא - לקבל על עצמי 'חומרות' לכמה ימים ותו

לב. כתבו הפוסקים (קיצשו"ע קל ב, וכע"ז כתב הרמ"ק בסדר עבודת יוה"כ, הובא באלף המגן סק"ג) ראוי לאדם שיתנהג בימים אלו גם בחומרות שאינו נוהג בהם כל השנה כי גם אנו מבקשים מאת ה' יתברך שמו שיתנהג עמנו בחסידות, והאוכל כל השנה פת פלטר לא יאכל בימים אלו כי אם פת ישראל וכדומה לזה.

ולדין ייאמר, כי בימים אלו יזהר כל אחד שלא לסמוך על 'היתרים' שונים... וכגון, מי שיש לו 'היתר' אחר שאלת חכם להחזיק 'כלים' שמן הראוי שבימים נעלים אלו בל יזדקק להיתרים כאלו... וד"ל.

לג. ה'טור' (סי' תקצז) הביא דברי רב נטרונאי גאון שנוהגים לישב בתענית בעשי"ת וגם ביום ב' דר"ה וכן ב'שבת שובה', ואף שבכל שבת ויו"ט אסור להתענות 'משום דעשרה ימים אינו משוין מכל ימות השנה', והגם שלהלכה לא קי"ל כדבריו ואסור להתענות בר"ה ובשבת, אך צריך לזכור בכל רגע ורגע כי ימים אלו משונים לטובה מכל ימות השנה.

לד. מאמר נורא אמר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע בביאור המעשה שהיה אצל זקנו הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע, בעשיר קמצן מופלג שנתעלף ביוה"כ, והרופא אמר שעליו לשתות 'שיעורים', ושוב נסתכן ואמר הרופא שעליו לשתות כדרכו 'כוס' שלם בפעם אחת, מכיוון שכן נענה הרה"ק ה'דברי חיים' מצאנו זי"ע, שירכנו מעל החולה וילחשו באזנו כי מותר לו לשתות כדרכו בשתיה מרובה - אמנם על כל כוס וכוס יצטרך לשלם למחרת 'מאה רייניש', וראה זה פלא והפלא, מששמע כן, התחזקו כוחותיו של אותו 'קמצן נורא'... וכבר לא הוצרך לשתות אפילו ב'שיעורין'... ובפשוטו, מאחר שידע עשיר שכל 'כוס' תעלה לו ביוקר כבר לא היה צריך לה... אכן ה'שפע חיים' ביאר בזה עוד, כי השטן הוא היצר הרע יודע ומכיר היטב עד כמה גדול כוחו של התענית ביום הקדוש, ועד כמה היא מעוררת רחמים בשמי מרום, ועל כן התאמץ להביא אותו עשיר לידי צמאון ופיקוח נפש בכדי שלא יוכל לצום... אמנם סגולת הצדקה להשביח כל מריע גדולה כהנה וכהנה מסגולת הצום... והיה 'עדיף' לשטן המשחית שהלה יוכל להתענות ביוה"כ מאשר שיתן צדקה...

מפרש את דברי הברכה 'מלך אוהב צדקה ומשפט' - שהקב"ה אוהב את מעשה הצדקה הנעשית כמשפטה (כתיקונו). הוסיפו על כך את הנוסח בעשי"ת - 'המלך המשפט', פירוש שבימים אלו הקב"ה הן האם קיימו כראוי את הצדקה. נמצא דהמלך המשפט קאי על מה שאומרים בכל ימות השנה 'אוהב צדקה ומשפט', ומשום הכי רמזו המשפט על מצות הצדקה הגם שכל מעשי בני אדם נידונים בימים אלו (ולא רק מעשי הצדקה), מכל מקום 'לא רמזו כי אם בענין הצדקה, להודיע שאין חביב לפניו בצדקה'.

ובה כתב הגה"ק מהר"מ פאפירש זי"ע (אור הישר, עמוד גמ"ח פ"א) בזה"ל, כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, ואין מדרקקין בתפילתו, ומקבלין אותו בפנים מאירות, והרבה מליצי יושר עליו בב"ד של מעלה בעת משפטו בא לנגדו.

להיכתב ולהיחתם לחיים לה, אימתי הכתוב מדבר, 'וירשת' אותיות 'ו' תשרי', שכן מתוך עשרת ימי תשובה ישנם שישה ימים שניתן לתת בהם צדקה [שהרי בשני ימים דר"ה ובשבת שובה וביוה"כ אי אפשר לתת צדקה].

פסק ה'מחבר' (סי' תקפ"א) 'בעשרת ימי תשובה אומר המלך הקדוש, המלך המשפט', וצריך להבין, דבשלמא 'המלך הקדוש' שאומר במקום 'הא-ל הקדוש' שפיר, מפני שרוצים להזכיר ענין המלכות בימים אלו, אך מדוע משנים ואומרים 'המלך המשפט' הלא בלאו הכי מזכירים 'מלכות' כשאומרים 'מלך אוהב צדקה ומשפט', ואדרבה יש מקום לומר דנוסח זה עדיף טפי, שאומרים שהקב"ה אוהב את הצדקה ומשפט שעושה בימים אלו.

הסבר לדבר מצינו בספר 'מעיל צדקה' (אות תקמ) לבעל ה'שבט מוסר' זצ"ל, בראשית דבריו

לה. מובא בגמ' (כתובות סז:) שמר עוקבא היה רגיל בכל 'מעלי יומא דכיפורי' (-ערב יו"כ) לשלוח לעני שהיה בשכנותו סך ארבעה מאות זוזים. וכתב המהרש"א (ח"א ד"ה ארבע) וז"ל, דקדק ליתן צדקה זו הגדולה ערב יו"כ, שזכות זו יהא מכריע לטובה (א"נ בו ביום צריך העני יותר לסעודתו). עכ"ל.

סיפר הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגאר זצ"ל אב"ד 'חוג חתם סופר' ב"ב, מעשה שהיה אצל הגה"ק בעל ה'חתם סופר' זי"ע, בשנה אחת אחרי 'סעודה המפסקת' קרא החת"ס לאחת מבנותיו, ואמר לה, שתלך להציע שידוך ליתום פלוני עם יתומה פלונית, אמרה הבת כי מיד בצאת החג תפעל להוציא את השידוך מן הכח לפועל, אמר לה החת"ס, הנה זקוק אנכי לאיזה זכות לקראת יום הדין והחתימה, עשי זאת כעת. מיד שלחה הבת לדבר עם הבחור אודות יתומה פלונית, ויען הבחור מה אעשה ואין הפרוטה מצויה בכיסי, הביאה הבת את דבריו אל אביה הגדול, נענה החת"ס והשיב שהוא מבטיח שלעולם לא יחסר להם דבר בביתם... מששמע הבחור את הבטחת החת"ס הסכים מיד (ואכן, לימים סיפר הלה, שתמיד היתה פרנסתו מצויה, ואף שלא זכה לעשירות, מ"מ מאומה לא היה חסר בביתו עולם), אף צד הכלה הסכימו מיד ובאו בברית האירוסין לשמחת החת"ס, שרק אחר שקיבל את הבשורה הטובה פנה לצאת לבית הכנסת לתפילת 'כל נדרי'.

בהגיעו לבית המדרש כבר שקעה החמה והכל עמדו מוכנים ומזומנים לתפילה מזה זמן רב, ובכניסתו רימזו הגבאי על השעה המתאחרת, נענה החת"ס ואמר 'לא אחרתי כלל', כי בשמים לא יתחילו 'כל נדרי' טרם בואי... הרי לך, מחד גיסא סבר החת"ס שאין בידו שום זכות לגשת ל'כל נדרי', ופעל בכל כוחו לגמור את השידוך קודם 'כל נדרי' כדי להרבות בזכויות, אף שידע שאין מתחילים במרומים כל נדרי קודם ביאתו לביהמ"ד, עאכו"כ, כמה עלינו להרבות בצדקה וחסד בימים אלו.

לו. ראיתי לחכמים וגדולים המבארים הא דאיתא בירושלמי (סוף פאה) שהזקנים היו נוטלים מעות צדקה רק בעשי"ת ולא בכל השנה כולה, ומבארים, שבכל השנה נמנעו הזקנים מלקבל כמובא ברמב"ם (מתנ"ע סוף פ"י) שיש מעלה במי שאינו נהנה מן הצדקה כדי שלא להטריח על הציבור, אבל בימים אלו שה'נותנים' נותנים כדי להרבות בזכויות בכדי לזכות בדין, נמצא, שאדרבה לא 'לקחו' זקנים אלא 'נתנו' למי שנתן להם.

לז. מעשה היה אצל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, שהגיע אליו אחד הנקרא בשם רבי יענקל קראקובער (יעקב מהעיר קראקא) וסיפר שהוא מתלמידיו דמר מלפני ארבעים שנה, שאלו הח"ח שלומו ולמצב פרנסתו, ויענהו ר"י בשבח והודאה לבורא עולם על שנתברך בעשירות מרובה, כי בשעה שהכל מרוויחים סך ארבעים רובל בחודש הוא מרוויח סך אלפיים רובל בחודש, כי חבילת עצים אשר שוויה ברוסי' כ-10 רובל נמכרת בפולין תמורת 200 רובל, ובה

ונודע מה שאמרו (ע"י ר"ה טז:) 'תשובה ותפילה וצדקה לפרש היאך אפשר לקרוע ולבטל גזירת קשות ורעות מעבירין את רוע הגזירה', נוראות כתב ה'לקט על ידי מצות גמילות חסדים, דהא כתיב (משלי י"ז) 'יושר' (הל' ימי הסליחות יב), בשם 'החבר משה מינץ', 'מלוה ה' חונן דל', ובגמרא (ב"ב י.) אמר רבי יוחנן

עיסוקו ומעשיו - להעביר עצים מרוסי' לפולין מתחת עיני שוטרי הגבולות שלא יבקשו מכס העולה להון תועפות. שאלו הח"ח וכי לא חושש מר שמא יתפסוהו שוטרי הגבולות... והרי הם חשודים גם על הרציחה על 'עבירה' כזאת. אמר לו ר"י, אנו כיהודים מוצאים עצה לכל דבר וענין, כי בתחילה הייתי מעביר את חבילות העצים ומשחד בכל פעם את שומר הגבול, עד שביום אחד שאלתיו יגלה לי מר כמה הוא מרוויח בחודש, אמר לי השומר כארבעים רובל, אמרתי לו, שמע נא, אני נותן לך מעתה מאתיים רובל בכל חודש, שאלני השומר תמורת מה תתן לי שכר עצום כל כך, אז קבעתי עמו כי בכל עת וזמן שאנכי עובר בין הגבולות הרי אני כמי שהוא 'רואה ואינו נראה' - יעשה עצמו כמי שלא ראני כלל... וכן הוזה, ומשם באה עשירותי העצומה. לשמע דבריו אמר לו החפץ חיים, חזור על דברך ושוב לספר את המעשה ג' פעמים. אחרי הדברים האלה ביקש ר"י את ברכת הח"ח שהשומר הנכרי יאריך ימים על ממלכתו כי הלה הזקין לאחרונה ואינו יודע מי יהיה השומר הבא לאחריו ומה טיבו בעסקי השוחד...

אח"כ אמר לו הח"ח הבה נכנס יחדיו להיכל הישיבה, אף שבאותה תקופה כבר לא היה הח"ח נכנס לישיבה, כאן יצא מגדרו ונכנסו יחדיו, ויאמר הח"ח לר"י עלה נא על 'ארון הקודש' במקום המיוחד ל'דרשנים' וספר להם את מעשה עשירותך, אך ר"י לא רצה (מחמת הבושה) לפתוח פיו ולדבר, מכיוון שכן עלה הח"ח וסיפר את המעשה, ולמד מזה, בכוחו העצום של 'שוחד' שע"י הרוויח היהודי שלא די שלא הרגוהו על גניבת הגבולות, אלא שזכה לעשירות עצומה. אף אנו פעמים שנראה לנו ברוב ייאוש כי מצוותינו ריקים מכל, יבשים מבלי כל לחלוחית ואינם חשובים מאומה, אבל באמת פעמים שיבוא מלאך יגדיל וינפח אחת ממצוותיו עד שתגדל מעל כל עבירותיו יחדיו... וכשישאל האדם את המלאך איזו מצווה הגדלת כל כך, יענהו תפילת שחרית, שמא שחרית של יום הכיפורים, לא ולא, אלא שחרית של יום רגיל מימי החול... ומדוע כי איש זה שיחד כביכול כלפי שמיא, ומהו ה'שוחד' - כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. כי ברחמי על הבריות קנה לעצמו כאותו ששיחד את שומר הגבולות גדלה עשירותו ע"י לאין ערוך. וכבר הובא לעיל דברי המהרש"א 'בעולם הזה יכולין לפייסו בדברים שהיא התפילה, ולשחדו בממון שהוא הצדקה'.

בימים מקדם כשהיתה אימת הצבא של מדינת ליטא על בחורי ישראל, עלה למעונו של הגאון הגדול רבי יצחק אלחנן ספעקטאר זצ"ל בחור בן עשירים שהגיע זמנו להתייצב לפני הצבא, וכה בכה לפניו, רבי קדוש, עד לאחרונה היו בני העשירים משחדים את פקידי הצבא בממון רב והללו היו מוציאים כנגד ה'מצלצלין' שטר שחרור ו'פטור' מהצבא, אך לאחרונה גדלה רשעותם של פקידי הצבא הנוטלים את השוחד בשמחה רבה, ולאחר שהממון בכיסם הם שבים 'למסור' את המשחדים וכך אוסרים בבית האסורים את הבחורים ואביהם גם יחדיו, על כן נפשי בשאלתי, כדת מה לעשות, כי אם לא אתן שוחד הרי מיד אלקח לצבא, ולאידיך, הרי גם נתינת השוחד איננה עצה... חשב הגאון כמה דקות, ולאחר מכן נענה ואמר, שמע נא, יש לי עסקן גדול (מאכער) שלגביו אין דלת נעולה, הכל פתוח לפניו - הב לי צרור מעותיך, ואני אמסור אותו לאותו עסקן, לך בשלום לדרכך, תן תנומה לעפעפיך ושטר השחרור יגיע ע"י הדואר עד לפתח ביתך, וכן עשה הבחור.

ואכן, כעבור שבועיים ימים נקש בביתם איש הדואר ומסר לידי הבחור מכתב מטעם הצבא הפוטרו משירות בצבא 'מטעמי בריאות' ושם ניתן בידו זכות ערעור עד יום פלוני... וליהודים הייתה אורה ושמחה וששון, הבחור שלא ידע את נפשו מרוב שמחה מיהר לביתו של הגאון להודות לו ולברך את שליחו הנאמן, ובתוך הדברים אמר לר"י, הנה, מובן מאליו שאי אפשר לפרסם בראש כל חוצות מיהו העסקן שהרב השתמש בו, אבל אע"ז לבקש מהרב שיפרסם את שמו לכה"פ בין אנ"ש, ועכ"פ בין העשירים... אמר לו ר"י, שמע היטב, עסקן זה טוב הוא לא רק לענייני הצבא אלא לכל מיני הצלות שבני דורנו צריכים להם, ולא רק לעשירים... ואפרש שיחתי, באותו היום שבאת אלי לפני כשבועיים נכנסו אלי כלה ואמה אשר באו לשפוך ליבם כי מועד הנישואין קרב ובא ולרש אין כל, ובושה תכסה פניהם מרוב פחד ובהלה שתתפרד החבילה, משיצאו שניהן נכנסת עם 'שאלתך' אמרתי לעצמי, הנה הקב"ה בעל הגמול בוודאי לא ישיב ריקם את פני נותני הצדקה אשר גדולה צדקה להגן מכל מיני פורעניות צרות ויסורים, על כן ביקשתי ממך את צרור הכסף, נתתיו להם ובזכות שמחת לבם בא אליך כתב ה'פטור' עד הבית... (מפי הגאון הגדול

רבי ראובן פיין זצ"ל, ששמע מהבחור בעצמו שכבר נהפך להיות 'בעל בעמיו' - בימי נדודיו מאדמת אירופה לשנחאי שביפאן בימי המלחמה).

אשה לפניו בשני בצורת אמרה לו, רבי פרנסני. אמר לה, העבודה (לשון שבועה) שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה מתים, (כשמעו כך) עמד ופרנסה משלו. לימים חלה ונמנה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו, מיד קרעו לו גור דינו, תנא הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו. ומביא ה'משך חכמה', שמעתי שלא לחינם נקרא 'צדיק' ובוודאי היה מלא מצוות ומעש"ט, ואעפ"כ בבואו לסכנת חיים, כשבלתה קצבת חייו, כדי להוסיף לו חיים לפני משורת הדין הוכרחו למצוא לו זכות צדקה וחסד שהחיה לאותה אשה ושבעה בניה משלו. מעתה תתיישב התמיהה מדוע לא קבעו יום הדין אחר החורף, כי אם היה הנידון בראש השנה רק אודות פרנסה ובריאות אכן היה מועיל לבני ישראל זכותם שהם עוסקים בתורה לעומת הגויים העסוקים בשפלות תאוותם, אבל מכיוון שבר"ה הנידון הוא 'מי לחיים ומי ל...' לזה מוכרחים זכות צדקה וחסד לפני משורת הדין, וזה יש להם דייקא אחר הקציר ובציר שהם מניחים פאה, לקט ושכחה, יותר מ'תרומות ומעשרות' שהם ניתנים למכירה הכהנים ויש להם מזה 'שובת הנאה', אבל לקט שכחה ופאה שהבעלים עוזבים את השדה ומניחים מ'עמלם' ויגיעם לבל הזוכה, ואף ייתכן ששונאיו זוכים בזה, עי"ז יזכו להיכתב לחיים טובים ארוכים ולשלום, כי א"א לדון בשמים אם הוא ראוי לחיים או לאו, שהרי יש לנהוג בו 'מידה כנגד מידה', והוא חנן דלים אף למי שאינו ראוי^{לט}. ומכאן ילמד כל איש לנפשו להיות 'טוב ומיטיב לכל לרעים ולטובים'.

'אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול עבד לזה לאיש מלוה' שהקב"ה נעשה כלווה מן האדם, והנה בכל מקום קיימא לן (ח"מ יד א) שהתובע הולך אחר הנתבע (והדין יתקיים בב"ד שהנתבע רוצה לילך אליו), מכל מקום בחלוואה מחוייב הלווה - הנתבע, ללכת אחר המלווה - התובע. מעתה, אם אמרנו שהקב"ה הוא כביכול כלווה ממי שגומל חסד לחברו, נמצא שביד האדם - המלווה להחליט לפני איזה ב"ד הוא רוצה לעמוד בדין, וממילא אפשר לו לשעון שרוצה לעמוד בפני מדת החסד והרחמים ולא בפני מדת הדין.

ובזה ביארו מה שאנו אומרים בתפילה (בפיוט ונתנה תוקף) 'ויכון בחדר כסאך, ותשב עליו באמת', שע"י גמילות חסד יהא בידינו להחליט באיזה כסא ישב כביכול לדון אותנו^{לח}.

מה רב שכרם של גומלי חסדים להעביר רוע הגזירה, ובפרט אם גומל חסדים למי שאינו מכירו ואינו מאוהבו, כדמצינו נוראות בדברי ה'משך חכמה' (פר' אמור ד"ה במדרש) המבאר מדוע קבע הקב"ה את יום הדין - ראש השנה בחודש תשרי, והרי בימות החמה עסוקים בני ישראל בעבודת השדה, בקציר ובציר ושאר העבודות, ואילו בימות החורף הם מרבים זכויות כשהם יושבים ועוסקים בתורה, אם כן היה עדיף לקבוע את 'יום הדין' בחודש ניסן בחג הפסח, כי אז יצאו ישראל זכאים בדין, אחר שעברו עליהם ימות הגשמים מתוך עסק התורה, ולעומתם הנכרים עסוקים בתאוות עולם הזה ודברים אסורים, והוא פלא.

אלא מבאר ה'משך חכמה' עפ"י מה דאיתא בגמרא (ב"ב יא.) תניא אמרו עליו על 'בנימין הצדיק' שהיה ממונה על קופה של צדקה, פעם אחת באתה

לח. מעשה באברך מחסידי הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל זי"ע ששהה לצד מיטת ידידו החולה במשך כל היום של ר"ה, ולא בא לבית המדרש רק לעת התקיעות, ומשראהו הרה"ק אמר, זה האיש בן עולם הבא (אף שבדרך כלל לא שמעו ממנו דיבורים כאלו) כי גדולה גמילות חסדים לזכות על ידה לעולם הבא. ויש להסמיך מה שאמר הרה"ק ר' יעקב מפשעווארסק זי"ע על הא דאיתא בגמ' (מגילה לב.) שהגולל ספר תורה נוטל שכר כנגד כולם, ואמר בדרך רמז ומליצה 'יאתך זאג פשט איז' (אני אומר ש'הפשט' הוא) שהגולל וסוגר את הספר שלומד בו כדי לעזור לאחרים הרי הוא נוטל שכר כנגד כולם...

לט. וכך ביאר כ"ק אדמו"ר ה'חכמת אליעזר' מסערט ויז'ניץ זי"ע בנוסח הבקשה שאנו מבקשים ב'סליחות', מכניסי רחמים הכניסו רחמינו לפני בעל הרחמים, שהכוונה היא שיכניסו את 'רחמינו' - מה שאנו מרחמים על אחרים לפני בעל הרחמים, בכדי שאף הוא יתנהג עמנו במדת הרחמים כדרך שאנו נוהגים באחרים.

יום הכיפורים

שבעת ימים קודם - ענין ההכנה לקראת יוה"כ

בה רמז הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע (תורת המגיד מזלאטשוב יוה"כ) בלשון המשנה (יומא נג:) שם נתבאר כל ענין עבודת כה"ג ביום הכיפורים, נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד, שאף אם יכנס למקום הקדוש ביותר אינו נכנס אלא 'למקום שנכנס' מתחילה, כלומר מה שהכין את עצמו מבעוד מועד, וכך 'עמד במקום שעמד' במדרגה שהכין את עצמו להתייצב מראש.

הנה במשנה (סוף יומא) דימה התנא רבי עקיבא את 'טהרת יוה"כ' לטהרת המקוה, וביאר ב'ילקוט הגרשוני' (קונט"א ערך תשובה) שכשם בטהרת המקוה מצינו ברמב"ם (מקוואות פ"א ה"ט) שהקופץ למקוה הרי זה מגונה, כך גם לגבי טהרת יוה"כ פ' נאמר בן הקופץ לטהרת זה היום ללא הכנה הרי"ז מגונה, אלא יתחיל בהכנה^מ קודם לכן דרגא בדרגא, ולא 'קפוצ' בריגעא חדא.

עוד ביאר ב'בינה לעיתים' (דרוש יא) כי כמו שבטהרת מעיין ומקוה הרי מעיין ובור מים לפניך ומ"מ לעולם לא יטהר האדם אם לא עשה תחילה איזה פעולה לטובה - שהכנים כל גופו תחת המים המטהרים, כך הוא בטהרת יוה"כ פ', אף שהקב"ה בא לטהר את בני ישראל, מ"מ על האדם לנקות ולטהר עצמו תחילה, וזהו אומרו 'לפני מי אתם מטהרין' - שמתחילה יטהר עצמו ואז יזרוק הקב"ה עליו מים טהורים ויטהרו.

כל האוכל ושותה בתשיעי - מצות אכילה בערב יוה"כ בתיב (ויקרא כג לב), 'ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש', והקשו חז"ל (ר"ה ט.) 'וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה^{מא} תשיעי ועשירי^{מב}.

וביאר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע את מצות האכילה ביום זה, כי מטבע האדם הוא שעל ידי הצום

מ. עוד מעלה יש בעסק ה'הכנה', שהנה כתיב (ישעיה סה כד) 'והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע', ולכאורה קשה בתרתי, והפסוק נראה כסותר את עצמו מיניה וביה, א. מתחילה אמר טרם יקראו וכבר ואני אענה, משמע שאין צריך כלל לקרוא אל ה', ואילו בהמשך אמר עוד הם מדברים והיינו רק אם הם מדברים ומבקשים אז אשמע. ב. בתחילה אמר ואני אענה - שימלא מבוקשם, ובהמשך אמר שכשהם מדברים ומבקשים אני אשמע כלומר אשמע את תפילתם, ואבדוק האם להיענות להם, ולא נזכר כאן לשון ענייה שעניינו מילוי הצרכים. ומתרץ הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זי"ע (צורר החיים, אות קמא), שמדבר על הזמנים הקדושים, אם נזכר האדם 'להיכנס' לעניינו של יום, לבקש ולהתפלל, רק כאשר מגיע הזמן, רק כאשר קידש היום ובא אז הוא נזכר לבקש, כי רואה שכולם נגשים באימה ופותחים את פיהם בתפילה, לכן גם הוא מתפלל, 'עוד הם מדברים' - הכל מדברים לכן גם הוא מדבר בתפילה, לזה אומר הקב"ה 'ואני אשמע' - נבדוק ונעיין, אבל אין בזה הבטחה שייענה מיד. אמנם, אם 'טרם יקראו' - שמכין עצמו לפני הזמן הקדוש, מכין לבו ומוחו, מתפלל ומבקש, לזה אומר הקב"ה בלשון הבטחה - 'ואני אענה' בוודאי יענהו ביום קראו.

מעתה שומה עלינו לנצל ימים אלו ימי ההכנה לקראת לכל חג וחג בעתו ובזמנו, כדי שנזכה להבטחה 'ואני אענה'. מא. הלבוש מבאר (תרד א) מדוע הוציא הכתוב את המצוה בלשון עינוי ולא אמר בהדיא 'ואכלתם', כי לפום צערא אגרא, ושכר מצוה הנעשית מתוך עמל ויגיעה גדול משכר המצווה הנעשית ללא קושי, ורצה הקב"ה לזכות את ישראל ולהגדיל שכרם, על כן החשיב להם מצווה זו כמי שבאה ע"י עינוי.

מב. מפורסמים דברי הטור (או"ח סימן תרד) שמביא מעשה רב בשם המדרש, 'מעשה בשוטר העיר, שאמר לעבדו קנה לי דגים (בעי"כ) ולא מצא אלא דג אחד ונתן בו זהוב, והיה שם יהודי חייט, והוסיף עליו עד שהעלהו לחמשה, ונשאר [הדג] לחייט, בא העבד אל אדוניו, וסיפר לו כל המאורע, שלח השוטר אחר החייט, ואמר לו מה מלאכתך, אמר לו חייט, אמר לו ולמה קנית דג שוה זהוב - בה' זהובים, ולא עוד אלא שלקחתו מיד עבדי ששלחתני

באר הפרשה - יום הכיפורים

עד שירצה את חברו - פיוס וריצוי בערב יוה"כ, וזהירות יתירה מן הכעס והמחלוקת

כתוב (הושע יד ב-ג), 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולכאורה צריך ביאור מדוע האריך הכתוב בלשונו עד שנראה כ'כפל' הלשון - 'שובה ישראל' ושוב כתב 'ושובו אל ה'.

ומבאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לשבת תשובה תקנ"ה יז) שבתחילה דיבר הנביא לשוב על עונות שבין אדם לחברו, וזהו שאמר שובה ישראל עד ה' אלוקיך, ר"ל על החטאים המגיעים עד ה' אלוקיך ולא עד בכלל, והם דברים שבין אדם לחברו (ועיי"ש עוד), ורק לאחר מכן 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה' - בדברים שבין אדם למקום.

ואכן שני חכמים בלשון המשנה (יומא פה:) עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו^מ, דרש ר' אלעזר בן עזריה 'מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו' (ויקרא מז ל), עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום

מתמעט חלבו ודמו שנוצרו מן האכילה שאכל ביום אתמול, וכנגד זה אנו מתפללים בכל תענית (ומקורו בברכות יז.) 'שיהא מעוט חלבי ודמי שנתמעט היום, כחלב מונח על גבי המזבח לפניך ותמצני', על כן אין מן הראוי לאכול בערב יום כיפור אכילה של 'רשות', כי איך יקריב חלב ודם זה לקרבן מן המובחר, לפיכך אמרה תורה לאכול בתשיעי כדי שיווצר חלב ודם מאכילת 'מצוה', וממילא יהא חשוב כאילו הקריב חלב ודם של מצוה על גבי המזבח.

ולפי דבריו הקדושים הוסיף בנו הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע לפרש הפיוט שאומרים בסליחות בערב יום כיפור 'ירצה צום עמך אשר דמו לך מזה, חשוב חלבו פעל זבח וקרפנו אל תבנה, חתום עליו אות חיים ותפלתו תתנה, מחר יהיה האות הזה', כי הצום והתענית ביום הכיפורים חשוב כהקרבת קרבן והואת הדם על המזבח, לכן מן הראוי להחשיב את האכילה של עכשיו 'כעל זבח' שלמים, וממילא וקרבתו של מחר לא תבוה, ויעלה לריח ניחוח אשה לה' ואז יקבל תפילתו שיתפלל למחר ביום הקדוש.

ומעתה דעת לנבון נקל שהאכילה בעיוה"כ צריכה להיות בקדושה ובטהרה, שהרי עומד להקריבה למחר לריח ניחוח^מ.

לקנותו לי, השיב לו, והיאך לא אקנונו אפילו בי' כדי לאוכלו ביום כזה, שצונו הקב"ה לאכול ולשתות, ושאונו בטוחים שהקב"ה יכפר לנו עונותינו, אמר לו א"כ יפה עשית ופטרו והלך לשלום'.

וב'בית יוסף' הביא שכיו"ב הובא במדרש (בר"ר יא ד) ומסיים שם 'מה פרע לו הקב"ה, הלך וקרע אותו וזימן לו בתוכו מרגליות טובה, והיה מתפרנס הימנה כל ימיו'. צדיקים ביארו שכאן הוסיפו את סוף המעשה ללמדנו שהאכילה בערב יוה"כ מסוגלת שלא יחסרו לו מזונותיו כל ימיו, ויהיה לו שפע פרנסה בכבוד ורווח.

ומן הראוי להביא מה שכתב ה'פרישה' (סק"ה), דצריך לומר שהחייט הגיע יחד עם עבדו של השר אצל מוכר הדגים, דאי אמרת שבא אחריו, 'וכי שייך לומר שמפני שצויה ה' ביום הזה לאכול יסיג גבול או יגזול מיד חברו', ולמדנו מכאן, שהגם שיש לחזר לקיים מנהגי ישראל שישודתן בהררי קודש, מ"מ מאד יש להיזהר שלא לשכוח מן העיקר, וחלילה להיכשל באיסור הסגת גבול או בשאר איסורי תורה ויתברך בלבבו לאמר שהוא מקיים עכשיו מנהג ישראל... מג. וכך אמר הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע שבעת אכילתו בעיו"כ יצייר בנפשו שבקשו לחנך ולהדריך זולל וסובא לאכול בדרך ארץ, על כן הושיבו אותו לאכול לפני ארי, ששם צריך לשקול ולמדוד תנועותיו, כן נמי תהא אכילתו בערב יום הכיפורים.

וכבר כתב הרה"ק ה'שם משמואל' (יוה"כ שנת תרע"ב) 'ידוע שבאכילת עיוה"כ מתקנין כל האכילות של כל השנה'. מד. וכבר היה נוהג הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל לעורר את הקהל בדרשתו קודם 'כל נדרי' על חובת הזהירות ב'בין אדם לחברו' בלשון הכתוב (שמואל ב' כד יד) 'נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה', כי על 'הנפילות שביד ה'' בעניינים שבין אדם למקום הרי רבים רחמיו, אך ביד אדם - חטאים שבין אדם לחברו אל אפולה, כי אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו...

הרי לפניכם תוכן מכתב שקבלנו מבעל המעשה, שכתב בדם לבו, וז"ל (מעט בשינוי הנדרש). נא לפרסם את הסיפור דלהלן, מובטחני שיביא חיזוק לרבים בענייני בין אדם לחברו. בעזהשי"ת חיינו זרמו על מי מנוחות, זכינו להקים

משפחה לתפארת, ובס"ד כבר נישאו ארבעה מצאצאינו, כל הארבע 'נחטפו' מיד לאחר שיצאו ל'שוק' וקבלו שידוכים חשובים וטובים ביותר, יש לנו מהם נכדים זרע ברך ה', המרוויים את כולנו נחת דקדושה. לפתע, ביום בהיר החלו בעיות, בעיה של ענייני בריאות אצל אחד מאיתנו, והמשיך בצרה הכי גדולה (בעינינו), הבן הבא בתור פשוט 'נתקע', כל שידוך שהוצע לנו נפל לבסוף מסיבה אחרת, וגם כשהיה נראה שמשהו עומד להיסגר הרי ברגע האחרון אף הוא ירד. עברנו תקופה ארוכה מאד של סבל וצער, אף שהיא נכתבת כאן בכמה שורות, אבל זו תקופה נוראית, ונברך את כל בני ישראל שאחד מהם לא יתנסה בכגון דא.

לא היה שום סיבה נראית לעין שהבחור לא ימצא את זיווגו - בחור מוכשר, מקובל בין חבריו, אהוב, נעים שיחה, יושב ולומד בישיבה מוכרת. הזמן חולף והצרה גדלה, לאחריו יש עוד בן ואחריו עוד בת ואחריו שוב בן - וכולם כבר נמצאים בגיל שידוכים, אין סגולה שלא ניסינו, אין קבר שלא פקדנו, בני המשפחה הענפה הביאו כל אחד סגולות משלו, והישועה לא נראתה באופק. גם כשישבנו יחד וניסינו לחקור (לחפור) אחורנית אולי פגענו במישהו, אולי ישנה קפידה עלינו מפלוני או מאלמוני, ככל שהעמקנו לא מצאנו דבר.

וכמעט שאחזתנו ייאוש ל"ע, עד שהגיע יום, נקלעתי לצפונה של ארה"ק, והיה זה בחודש אלול אשתקד תשפ"ג, החלטתי לנצל את ההזדמנות, ונכנסתי להתפלל בציון הרשב"י במירון, מטבעי הנני מאד מאופק, אבל מיד כשנכנסתי לציון הק' וניצבה לנגד עיני תמונת ארבעת ילדי שיושבים בבית ומצפים לישועה, לא הצלחתי לעצור את הדמעות... פרצתי בבכיות נוראות, בבכי שלא בכיתי כך מעולם (בכיתי את הבכי של החיים שלי), לפחות במשך חצי שעה, התחננתי וביקשתי מהקב"ה, רבש"ע, אנא האר את עיני, מה קרה פתאום שהכל תקוע, מה רוצים ממני.

לפתע הכה בי כמו ברק, הכתה בי ההכרה, נזכרתי ב'איידעם' שלי (חתני), החתן האחרון שלנו. אשר הוא אברך מושלם בליעה"ר, אבל משהו ב'הלוך ילך' (מנטליות) שלו היה שונה לחלוטין ממשפחתנו, ולדאבון לב נוצר מצב של דחיה מסויימת מצדינו כלפיו וכלפי משפחתו (ואפשר לומר, שאנחנו פשוט לא סובלים אותו), מארחים אותם לשבתות וחגים אבל התנהגותנו אליהם אינה כהורים לילדים, ולא עוד אלא שכל בני המשפחה הילדים שעדיין לא נישאו וגרים בבית, היו שותפים למהלך הנורא הזה, חתני ונוו"ב (בתי) הרגישו את הדחיה, אבל הם צדיקים, לא אמרו דבר, למרות זאת ברור שההתנהגות שלנו פגעה בהם קשות.

לא יאומן כי יסופר, חיפשנו את הפתרון בכל העולם, ובסוף מצאנו אותו בתוך הבית שלנו... סוף דבר, התגברנו מעל עצמנו, נועדנו כל בני המשפחה יחד עמם לאסיפה באחד הלילות, פתחנו את הנושא הכאוב - ביקשנו את סליחת בתי וחתני, ונהרי דמעות זרמו שם באותו ערב. יצאנו מאותו לילה כבריות חדשות, חתני ובתי היקרים אמרו בפה מלא שהם מוחלים וסולחים. והכל הרגישו שב"ה שנעשה הדבר הנכון וישועה קרובה לבוא.

מה אומר ומה אדבר, אינני מאמין שאני מספר את זה... בחודש חשוון תשפ"ד בא בנו בקשרי אירוסין עם שידוך מיוחד, כשהשמחה מרקיעה שחקים. החתונה נקבעה לי' אדר ב' תשפ"ד, שבוע לפני החתונה הבן השני התארס גם עם שידוך לכתחילה שבלכתחילה, החתונה נקבעה לחודש אלול - בימים הללו, בר"ח אב התארכה הבת עם בחור חשוב מאד מאחת מהישיבות הטובות בארץ, וכעת אנחנו מצפים לזיווגו של הבחור הצעיר שבחבורה, אנחנו סמוכים ובטוחים שזה יקרה בקרוב, ומתפללים שזה עוד יקרה לפני חתונת הבת. מטבעי אינני מאמין לסיפורים, ואפילו מזלזל בהם, אבל הפעם חוויתי זאת על בשרי, ראיתי בחוש את הכל, והכל 'אמת ויציב' לגמרי.

למדנו על בשרינו עד כמה חמור נושא בין אדם לחבירו, וגם כאשר מדובר בילדים שלך - שלפעמים נוטים לזלזל בו. נקווה שהסיפור יביא תועלת ויחזק את הרבים להקפיד מאד על בין אדם לחברו. עד כאן דברי ה'אגרת'.

יש ללמוד מכאן בתרתי. א. פעמים (והדבר מצוי לצערנו) שאדם מחפש את מי שנפגע הימנו ואינו יודע שה'אוצר' נמצא אצלו בבית..., אין לו אלא לחדול מלפגוע בבני משפחתו וקרוביו וידידיו ויסור ממנו חרון אף ה'. ובדרך צחות יש לרמז זאת בלשון הכתוב בפר' נצבים (ל יא-יד) 'לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא, לא בשמים היא וכו' ולא מעבר לים וגו', כי קרוב אליך הדבר מאוד, ר"ל, אותה 'קפידא' שיש עליו, והוא מחפש בשבע בדיקות וחקירות מי הוא שנפגע על ידו לא נפלאה היא - אין כאן פלא וסוד, וגם לא רחוקה היא, אותו נפגע אינו נמצא בשמים ואיך צריך לרוץ עד לשמים ואף לא להפליג מעבר לים, כי קרוב אליך הדבר מאוד, הוא נמצא קרוב אליך בגוף ובנפש... ב. אם מרגיש שמן השמים 'מדברים' אליו ואינו 'מבין' מה רוצים ממנו - ישפוך שיח לפני אביו שבשמים לתת בליבו דעה בינה והשכל ולהאיר עיניו לדעת מה נדרש ממנו, ומן השמים כבר 'יגלו' לו...

הרה"ק מהרי"א מסקולען זי"ע סיפר (בספרו פרשת בהעלותך) ששמע מאיש זקן שאביו היה בשעת מעשה, כשהביאו אל הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע אשה צעירה שנעשית משותקת לגמרי (לא היה בכוחה להזיז אבר מאבריה), והרה"ק

אמר להביאה אליו בעת הדלקת הנרות בערב שבת. כשהביאה שאל אותה הרה"ק, הנה לא עבד קוב"ה דינא בלא דינא (הקב"ה אינו מעניש ללא שיהא הנענש חייב בדין), האם יש לה לתלות את מצבה באיזה ענין שיודעת שיש לה על מה לשוב בתשובה על כך, ענתה האשה - לא, שאלה הרה"ק, אולי פגעה במאן דהו, וענתה בלאו.

אז גילה הרה"ק, בת ישראל יתומה היתה עובדת אצלה, וכסדר היתה האשה מבקרת את העובדת בביקורת, ואף שהיא היתה משועבדת אל האשה, והיתה מקבלת שכרה משלם, בכל זאת היא נפגעה וברחה, ואין לאדם לפגוע גם במי שמשועבד תחתיו ואינו מתנהג כראוי (מותר להעיר הערות, אבל צריך לדעת היאך לעשות זאת באופן שלא יפגע באופן אישי מכך), ואכן, האשה החולנית נזכרה בזה, והודתה, אז אמר לה הרה"ק שתקבל על עצמה שתפסיק לפגוע, וחזרה האשה לבריאות גופה ונפשה בשלמות.

וסיים הרבי מסקולענער - פארוואס פארצייל איך עס (מדוע הנני מספר את זה) כדי שתדעו ותבינו עד כמה יש להזהר בכבוד הבריות. אף אם הלה עובד אצלך, או הוא בנך, עליך להזהר באיזה צורה אומרים את הביקורת, אף אם צריך לומר, אמור לו בדרך זהירות, באופן של ניחותא, להזהר מאד בכבוד רעך.

עוד נביא עובדא נוראה מה ששמעתי מאיש החסד הרב י"א שישא שליט"א, אחד ממכיריו הדר בארצות הגולה מסובך זה שנים רבות בצרות שונות ומשונות, בבני - צער גידול בנים, וקושי בשידוכים, חיי ומזוני - קושי בפרנסה וכו'. לאחרונה הרגיש האיש כי באו מים עד נפש, כי אירע עוד איזה מקרה נורא בביתו, כשל כח הסבל וגבר הקושי עד להחריד. פנה האיש לאחד מגדולי הדור ושפך את נפשו על הייסורים והצרות שנפלו בחלקו, ענה לו הצדיק אולי פגעת בשנות ילדותך באי מי, ענה האיש, למיטב זכרוני לא פגעתי באיש מעולם, בכל השנים הייתי ה'שפיץ' בתלמוד תורה וכן בשיבה, חיי זרמו על מי מנוחות בשמחה וחדווה, ולא היתה לי כל סיבה לפגוע באי מי, אמר הגדול, חוששני מאד שישנו 'נפגע' המבכה את פגיעתך הקשה עד עצם היום הזה, ומשם כל צרותיך ל"ע. החליט האיש שלא לאבד את ההזדמנות, נשאר לשבת בחדרו של הגדול, והחל עובר על כל ימיו משנות ילדותו ועד עתה, בהיותו בגן הילדים, כתה א', כתה ב' ג' ד' וכו', לפתע נזדעק, אוי אוי, נזכרתי מעשה ששכחתי ופרח מזכרוני לגמרי, לפני 36 שנים בהיותי בכתה ז' הגיע ללמוד בכיתתנו ילד מארה"ק שעברה עליו ילדות קשה ומרה עד מאד בבית הוריו (שלום בית וכו' וכו'), העסקנים הוציאו מהבית ושלחוהו לבני משפחתו בארה"ב, ונשלח אחר כבוד ללמוד עמנו. הדבר חרה לי מאד, וכי מביאים לכיתתנו צוקלאפטע קינדער (ילדים דפוקים)... וכי אנחנו הכתובת (אדרעס) לזה, והחילתי יחד עם חבר נוסף לרדוף אותו ברדיפות נוראות ואיומות, חיינו לא היו חיים במשך כשנה תמימה ויותר מזה, עד שאכן עזב אותנו... אמר לו הגדול, אכן נודע הדבר - גם שמענו עתה ממך שאכן ילד זה היה לעבדיגער יתום, עתה לך נא וחפש אחריו, הרבה עליו רעים, פייס אותו עד שיענה ויאמר הריני מוחל וסולח, ואתה תבוא על מקומך בשלום והקב"ה יעשה עמך פלאות, ישועות גדולות ונפלאות.

האיש בירר אודות הילד הנ"ל, מיהו, היכן הוא גר כהיום, מה מעשיו ומה מצבו, ולא ידע מאומה, רק דבר אחד זכר, את הבית שבו הייתה אכסנייתו של הילד, מיהר לשם ומצא בעה"ב שכבר הזקין הרבה מלפני 36 שנה ועד עתה, הלה נתן לו מס' טל' של אחיו שהוא סידר בשעתו את העניינים, התגלגל מפה לשם, ומשם לפה, עד שהשיג את מס' הסעלפאון (פלא) של הילד שעתה כבר גדל והיה לאיש, עבר הרבה בחייו, אבל כהיום עומד ב"ה על שתי רגליו, דר בעי"ת בני ברק כבעל משפחה - תהילות לא-ל עליו, והוא בן תורה וכן עליה ממש, כל מכיריו אין גומרים עליו את ההלל.

(מכאן שמענו מפי בעל המעשה, הילד הנפגע ושמו רבי אליהו) בחיל ורעדה התקשר אליו, ושאלו, רבי אליהו, האם הנך זוכר אותי, ענה ר"א, אנכי זוכר היטב ומקיים בכל יום 'זכור ולא תשכח', כי איך אשכח אותך כאשר עד עצם היום הזה הנני שופך בכל יום דמעות כמים על מה שעוללתם לי... וכי מה פשעי ומה חטאתי, מה עשיתי לכם רע אשר כה גמלתם לי ולנפשי, הרסתם את חיי, גם כאשר חזרתי ממכם לארה"ק עברתי בחרות קשה מאד ברוח ובגשם כתוצאה מרדיפותיכם (ואין כאן המקום לפרט) מלבד הקושי שהיה לי מצד משפחתי ובית אבי...

לעומתו, סיפר האיש לר"א על מצבו, על הייסורים הנוראיים שהוא עובר דבר יום ביומו בבני חיי ומזוני, ומה ש'הגדול' גילה לו שהכל כתוצאה מפגיעתו בנער צדיק תמים, והתחנן לפני ר"א, אנא, ענה ואמור 'סלחתי', אמר ר"א, יכולני לומר בפה 'סלחתי', אבל לא יהא בזה כל משמעות, כי לבי כבד עלי מאד, עדיין הנני פגוע עד מאד ואין זה מחילה בלב...

השניים דיברו באריכות יתר, כי ר"א רצה למחול אבל לא הצליח לפעול על עצמו לעשות כן, ניסה לעבוד על עצמו בכמה מיני אופנים ולא הצליח, עד שאינה ה' לידי ר"א למצוא איש חכם בחכמת חיים ובעל אמונה איתנה,

הט' מיום העשירי, כי בט' צריכין ישראל לתווכך השלום ביניהם וכמו שאמר רבי אלעזר בן עזריה (יומא פה:) דעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו, ומטעם זה נתן הקב"ה מצוה זו לאכול ולשתות ביום זה שיהיה לאדם לב אחד ושמה, כי קודם שיאכל האדם יש לו ב' לבבות כי אז יש לו לב רגז, ולכן אמר הכתוב (ישעיה נח ד) 'הן לריב ומצה תצומו', כי ביום הצום תתגבר המרה המחרתת כל ריב וכל נגע, ולכן צוה ה' לאכול ולשתות ולהתענג בדרשן, אז

הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו^מ. וכן נפסק להלכה (שו"ע תרו ס"א ובמ"ב סק"א) שיש חיוב בערב יום הכיפורים לפייס^מ ולרצות את מי שפגע בו^מ כדי שיהיה נקי ונקי^מ ביוה"כ מכל שמץ עוון ואשמה^מ.

נפלאות מצינו ב'ענף יוסף' (יומא דף פא: בעין יעקב) לבאר עפ"ז מצוות האכילה בערב יום הכיפורים, וכמו שכתב בזה"ל, ובספר 'שפת אמת' (הקדמון) כתב וז"ל, ולי נראה כי לענין כפרת עון יותר תלוי ביום

שהצליח למצוא מסילות ללבבו, ויחד ליבנו את העניינים בעין האמונה הצרופה, עד שנתיישב על לבו של ר"א, כי הלה לא הזיק לו מאומה, רק ה' אמר לו קלל, וראיה לכך, שהרי הוא היה ילד טהור וצדיק, מדוע נכנסה בו רוח שטות כזאת לרדפו כל כך, אין זה אלא כי כך עלה ברצון הבורא להשלמת תיקון הנפש ושליחותו של רבי אליהו בזה העולם, אלא שהוא היה ה'שליח' לכך, ואילולא חבר זה היה אחר עושה את ה'עבודה'... ואכן פנה ר"א אל ידידו מכבר הימים, ואמר הריני מוחל בלב שלם, נקי וזך.

וראה, למרבה הפלא, באותו יום המחילה ראה הידיד ישועה רבתית באיזה ענין שהמתין לישועה רבות בשנים, וגם שאר העניינים החלו להתקדם לטוב.

מה. מובא בגמ' (ר"ה יז:) שאלה בלוריא הגיורת את רבן גמליאל, כתיב בתורתכם 'אשר לא ישא פנים' (דברים י יז), וכתוב (במדבר ו כו) 'ישא ה' פניו אליך', נטפל לה רבי יוסי הכהן, אמר לה אמשול לך משל למה הדבר דומה, לאדם שנושה בחבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בחיי המלך, הגיע זמן ולא פרעו, בא לפייס את המלך, ואמר לו עלבוני מחול לך, לך ופייס את חברך, הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחברו. וכלומר, שעל עבירות שבין אדם למקום הקב"ה נושא פנים ומוחל על 'עלבונו', אכן על עבירות שבין אדם לחברו אינו נושא פנים.

וביאר המהר"צ חיות, כי בחטאים שבין אדם למקום כביכול הקב"ה הוא 'התובע' והבעל דין, וממילא יש בידו למחול על התביעה, מה שאין כן כלפי בין אדם לחברו שאז כביכול השי"ת אינו 'בעל דין', שהרי הלה פגע בחברו, אלא הקב"ה הוא 'השופט' היושב על כסא דין, ואין כח לשופט למחול אלא הוא מחויב לשפוט בצדק בלא שום נשיאות פנים.

מו. חידוש נפלא כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (יומא פז:) על הא דאיתא שם בגמ' שרב חנינא נפגע מרב והקפיד עליו, והלך רב לפייסו בערב יום הכיפורים במשך י"ג שנה (עיי"ש), וכתב ה'שפת אמת' שהגם 'שלא כדין שיקפיד' – שבאמת רב היה צודק מכל מקום הלך רב לפייס אותו, כי ביוה"כ צריך להתפייס איש עם רעהו 'ואין נפקותא עם הצדק עמו במה שהקפיד עליו או לא מכל מקום צריכין להתפייס'.

מז. ולאידך צריך לשים על לב מה שכתב הרמ"א (ס"י תרו ס"א) 'והמוחל לא יהא אכזרי מלמחול', ואף אם קשה לו הדבר יעביר על מידותיו, ועי"ז יעבירו ממנו כל פשעיו.

מח. ראה נא לשון נורא הוד שכתב ה'אור החיים' הקדוש (דברים א א, באות ז), וז"ל, שיהיה לו לב טהור ונקי כדרך שהתפלל דוד (תהלים נא) לב טהור ברא לי וגו', וירחיק ממנו שנאת הבריות והקנאה ותחרות והמשטמה, והוא מה שרמז באומרו ולבן שיהיה לו לב טהור – שיתחס לטהרה כינוי זה של לבן, עכ"ל. הא למדת מדבריו, שמה שאנו רגילים להתפלל בכל עת וטהר לבנו, אינו מדבר רק מטהרת הלב במחשבות קדושות, אלא לא פחות מכן הכוונה ללב נקי וריקם מקנאה ושנאה ושמירת נטירה בלב מאיש לרעהו, גם על זה ייאמר טהרת הלב, לנקות הלב מכל זה.

מט. וכך כתב בספר 'לבושי בדים' (דרוש כ, דרשה שנשא בשנת תקנ"א) בזה"ל, והעיקר ביום כיפור שיסיר מלבו הקנאה והשנאה ויהיה אחדות בינינו, ואז אין שום קטרוג 'כי אין לבוא אל המלך בלבוש שק' (אסתר ד כ), שק ר"ת שנאה קנאה, וליל יוה"כ נקרא 'שער המלך' שיושב על כסא רחמים. עכ"ל. והרי שכבר קודם יוה"כ צריך להסיר את הקנאה ואת השנאה, בכדי שיוכל לבוא אל 'שער המלך' – בליל יוה"כ כשהוא 'לבוש' כראוי...

ממהרים לביהמ"ד עם 'נרות חיים' בידיהם, כדי להדליקם כנהוג משום סימן טוב, עיי' רמ"א תרי ס"ד), 'שכבר הגדיל המדורה מדורת גיהנם, שכל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו ע"כ. והיינו שכבר הבעיר אש להבה של מדורה וכבר אינם זקוקים עוד להדליק אור של נר, ואוי שכך עלתה בידם רח"ל.

ואדרבה מחובת היום להרבות באהבת ישראל^א, וכמו שאומרים בתפילת מוסף (אחר סדר העבודה) 'יום שימת אהבה ורעות, יום עזיבת קנאה ותחרות', ולהוסיף בצדקה וחסד^ב.

לב שמח ייטיב פנים נזעמים אל פנים לחבר את האהל ויאסוף כל ישראל חברים ברגל יחף עומדים לפני ה', ע"כ.

ביותר צריך להיזהר שלא יבוא לידי כעס, כי השטן משתדל בכל כוחותיו להביא לידי כעס ומחלוקת, וכאותם דברים כדרבונות שאמר הגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע (דרשות הצ"ח לשבת שובה, דרוש כד אות יב) וז"ל. והנה מעשה שטן ביום הקדוש - ערב יוה"כ, רובם באים לידי כעס עבור דבר שטות... וגם הנר אינו צריך (שהרי הכל

נ. גם צריך זהירות יתירה שלא להיות 'קצר רוח' ולהסתובב בפנים נפולות עצבות וזעופות... וכאותו מעשה שהיה אצל הגה"ק רבי ישראל סלנט'ער זי"ע שראה אדם מישראל המהלך ברחובה של עיר בערב יוה"כ פנים נפולות לרוב יגונו על 'עונותיו', והיה הלה משרה סביבותיו רוח נכאה ודכאון, אמר לו רבי ישראל 'וכי מה אשמים כל עוברי אורח שחטאת'...

אלא יש להתאזר במידת ה'סבלנות' כלפי אחרים. פעם ניגש אל הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבאיאן זי"ע בערב יום הכיפורים לעיתותי ערב איש אשר היה ידוע כמאריך בשיחה... (בלשון נקיה, וכפי הנקרא בפי הבריות פעגה, טרדן) הלה דיבר ודיבר ודיבר, והרה"ק ישב והקשיב לקולו, משסוף סוף הלך לו שאלו בני הבית את הרבי, וכי לא מצא לו זמן לדבר את שטיותיו אלא בעיוה"כ ברגע האחרון, אמר להם הרבי בדברי הרמב"ן הללו - תתנהג לדבר כל דברך בנחת לכל אדם - אפילו פעגה כזה, ובכל עת - אפילו בעיוה"כ לעת ערב...

וכבר אמר הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע לחסידיו, דעו לכם שאם ממחר אדם לבית המדרש להתפלל ולומר כל נדרי בערב יום הכיפורים, ותוך כדי הליכתו ניגש אליו יהודי ורוצה לשפוך לפניו את כאב לבו על צרותיו הפוקדות אותו ולקיים דאגה בלב איש ישיחנה, חלילה לו מלעצור בעד היהודי בכדי למהר לכל נדרי. כי הלא כל מהות כל נדרי ומהות יום הקדוש הוא הרי תשובה שלימה, ותשובה מה היא, לקיים ואהבת לרעך כמוך בהידור... כי זה כל האדם. פשיטא ואין צריך לומר שיחד עם זאת עלינו לזכור היטב היטב על יקרת הזמן הבעור באש לתוקף קדושתו, ולא יזעק 'לאחר מעשה' לומר חבל על דאבדין, אלא ימלא כל רגע ורגע... וכל ערום יעשה בדעת.

נא. באחד השנים בערב יוה"כ לפנות ערב נראה הרה"ק רבי שלומ'קה מזוועהיל זי"ע מטפל ומתקן בצינור שבור של מי שופכין (ביוב) שעמד בסמיכות לבית מדרשו כשהוא כבר לבוש בקיטל וטלית לקראת 'כל נדרי', אחד העוברים שראה את המחזה הנורא... וכמעט נעתקה לשונו מרוב תדהמה שאל הלה את הרבי, רבי קדוש, מה מעשיכם כאן בזו השעה - לטפל במי שופכין בשעה שאנו עומדים על פתחו של היום הגדול והנורא. אמר לו ר' שלומ'קה, מעשיי אלו הם כמעשיו של הכהן גדול בשעה שעמד אחת בשנה לפני ולפנים ב'קודש הקדשים' (כי מסביב אותו ה'שבר' שבצינור פרצה מחלוקת בין השכנים, ולהשקית הסערה עשה ר' שלומ'קה מה שעשה).

ואף שאיננו בדרגת איש האלוקים להתעסק בסתימת צינורות של מי שופכין אצל אחרים, אמנם, לכל הפחות נדרש מעמנו לסתום 'צינורות של מי שופכין' בבית פנימה, ועל אחת כמה וכמה להיזהר ביותר שלא לפתוח אותם, וכלישנא דגמ' (סנהדרין ז.) 'האי תיגרא דמיא לבידקא דמיא' (מחלוקת דומה לצינור מים), ודי' בזה...

נב. פעם ישב הרה"ק רבי דוד בידערמאן זי"ע מעיה"ק ירושלים וערך את 'סעודה המפסקת' בעיוה"כ כשהוא מוקף בנשברי לב - חסרי בית ומשפחה חולים ונדכאים, והיה יושב ומדבר על לבם בדברי בדיחותא וניחותא - מדברים המיישבים ומשמחים את לבם. באותה שעה עבר הגאון רבי שמואל שיינקער (חתנו של הגרי"ח זאנענפעלד) בדרכו לבית הכנסת ל'כל נדרי' וכולו אומר הדרת וחרדת קודש, ומבעד לחלון ראה את הנעשה אצל ר' דוד'ל, נכנס ר"ש ושאל את הרבי, וכי זו עת וזמן לשחוק עם אנשים אלו, אמר לו הרבי אמשול לכם משל, לתינוק שתקפוהו 'כאבי שיניים' ל"ע, מה עושה אז אמו, עוזבת את כל עסקיה וענייניה, ומשחקת לפניו ורוקדת לפניו (בכל כוחה) - להסיח דעתו מהכאב הנורא, אף אלו נשברי הלב הינם כביכול 'כאב השניים' של הקב"ה, אין לנו אלא לעמוד בכל עת ובכל זמן לרקוד לפניהם ולשמח אותם כי בזה כביכול הננו עושים רצון קוננו בשלימות...

ובפירוש אמרו בתנא דבי אליהו (זוטא ס"פ ד) ובארבעים יום האחרונים שעלה משה להר סיני להביא את התורה, גזרו [בני ישראל] יום צום ותענית, וביום האחרון שבכולם, שהוא סוף ארבעים יום, גזרו תענית ולנו בתעניתם כדי שלא ישלוט בהם יצה"ר, ולמחרתו השביעי ועלו לפני הר סיני, ישראל היו בוכים לקראת משה, והוא היה בוכה לקראתם, עד שעלתה בכייתם למרום, באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה על ישראל וקיבל את תשובתם, בישרה אותם רוח הקודש בשורות טובות

אשריכם ישראל - יום שמחה לעילא ולתתא
זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו^נ, עת שמחה הוא היום לנו שהקב"ה בכבודו ובעצמו מטהר אותנו מכל חטאותינו, כמו שאמרו בסוף יומא (פה): 'אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמים^נ, שנאמר (יחזקאל לו כה) 'זרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם', ואומר (ירמיה יו יג) 'מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל^נ.'

'מקור' לדבריו הק' של הרבי ר' דוד'ל יש להביא ממה שנאמר (דברים טז יא) 'ושמחת לפני ה' אלוקיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך', ופירש רש"י, 'לוי גר יתום ואלמנה, ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך, בנך ובתך ועבדך ואמתך, אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך', והקשה הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע שלכאורה אין כאן 'ארבעה' שלך אלא 'חמישה' שלך, שהרי כתיב אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך, ותירץ באופן נורא, שאכן 'חמישה' שלך אך הם כנגד 'חמישה' שלי, שכאשר משמח אותם שהם 'שלי' - לוי גר יתום ואלמנה, הרי בזה הוא משמח גם את הקב"ה, ומאחר ששימח חמישה על כן זוכה שהקב"ה ישמח 'חמישה' שלך...

סיפר הגאון הגדול רבי אמ"מ שך זצ"ל מה ששמע מ'הרשל'ע קאמניצער' (בחור מבוגר יחיד בעולמו), בשנה אחת כשהיה אצל הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע ביום הקדוש, לאחר שכל הבחורים עזבו את בית המדרש בליל יוה"כ, נשאר הוא 'בדד' בהיכל בית המדרש, אך תוך דקות ספורות התיישב ה'חפץ חיים' בכבודו ובעצמו לימינו פתח עמו 'שיחת רעים' על דא ועל הא, והחל מגולל בפניו כל מאורעות חייו, על יתמותו הקשה, ועל נישואיו שנשא את בתו של אביו חורגו בזמן שהציעו לו שידוכים אחרים שנראו הגונים יותר, וכל זאת עשה רק משום כיבוד אם, כי היא בקשתו מאד על זה. ואכן, ברבות השנים ראה שמאת ה' הייתה זאת לטובה בלבד, כי ידידו אשר נישא לבת עשירים עזב לאחר מכן את ספסלי דבי מדרשא לטובת העסקים הרבים, ולבסוף הפסיד את ממונו ונשאר קרח מכאן ומכאן, מה שאין כן נוו"ב הרבנית עוזרת ומסייעת לו בעריכת ה'משנה ברורה' ושאר ספרים, וכך שוחח עמו ה'חפץ חיים' ועודדו בדברים של מה בכך במשך כל ליל יום הקדוש עד אור בוקר. ומזה נלמד לקח, כי מי לנו גדול כה'חפץ חיים', ואין זמן 'יקר' וקדוש כמו יוה"כ, אך מכל מקום כאשר ראה את נפשו השבורה של אותו הבחור הבין את חשיבותן של 'מידות' וישב בשעות הקדושות ביותר בשנה לעודד ולחזק נפש אחת מישראל.

נג. וכך איתא במדרש (מדרש החפץ, הובא בתורה שלמה) לפרש מה שנאמר (במדבר יז) '**וביום שמחתכם**' - זה יום הכיפורים, שנתבשרו במחילת עוונם. והרי ש'יום שמחתכם' בסתמא מכוון על יום השמחה הגדול ביותר, והוא יום הכפורים. ראיתי לחכם אחד שמביא רמז נפלא בפסוק (ויקרא טז יז) 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד ב'בואו ל'כפר ב'קודש ע'ד צ'אתו ו'כפר ב'עדו ר"ת בלב עצוב, היינו שעם היות היום הקדוש הזה נורא ואיום לעת חיתום גז"ד אך 'כל אדם' אל יבא בלב עצוב ח"ו בהיכלא דמלכא.

נד. ואם בל"ג בעומר מכרכרים ורוקדים בשיר זה בהתלהבות מפני עניינים נשגבים שיום זה מסוגל, ק"ו בן בנו של ק"ו ביום הקדוש, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ועיקר כוונת רבי עקיבא היא על יום הכיפורים.

מספרים על הגאון רבי יחזקאל לעוונישטיין זצ"ל משגיח דישיבת פוניבז', ששנה אחת ביו"כ ראו אותו תלמידיו בהפסקה שבין תפלת מנחה לנעילה כשהוא חוזר בהתלהבות על דברי המשנה 'אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל', כי הרגיש בטהרה ובקדושה האופפת ומאירה על נפשו.

נה. הנה איתא בתחילת המשנה שם 'האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמים... מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל'... וביאר הרה"ק ה'שפע חיים' זי"ע שרבי עקיבא בא לחלוק על תחילת המשנה, ולדבריו אף מי ששייך לכת זו של 'אחטא ואשוב' גם כן מספיקין בידו לעשות תשובה, וכדוגמת טהרת

ונחמות. ואמר הקב"ה לישראל, פני נשבע אני בשמי הגדול שלי ובכסא הכבוד שלי, שתהא לכם בביה זו לששון ולשמחה גדולה, ויהיה לכם יום זה יום סליחה וכפרה ומחילה לכם ולבניכם ולבני בניכם עד סוף כל הדורות. ואף הקב"ה עצמו שש ושמח בסליחתו, ומבקש מהעליונים והתחתונים לשוש עמו מושש, וכדאיתא עוד בתנא דבי אליהו (פ"א) בארובה, וז"ל. 'ימים יוצרו ולא אחד בהם' (תהלים קלט טז), זה יום הכפורים לישראל (בי הקרי הוא 'זלו' בוא"ו, והיינו שהוא יומו של הקב"ה בביכול), לפי שהיתה שמחה גדולה לפני הקב"ה שנתנו באהבה רבה לישראל, משלו משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיו עבדיו ובני ביתו מוציאים את הזבלים, ומשליכין אותם כנגד פתח בית המלך, וכשהמלך יוצא ורואה את הזבלים הוא שמח שמחה גדולה, לכך נדמה יום הכפורים שנתנו הקב"ה באהבה רבה ובשמחה. ולא זו בלבד אלא בשעה שהוא מוחל לעונותיהם של ישראל, אין מתעצב בלבבו אלא שמח שמחה גדולה, לכך נאמר (יחזקאל לו ד) 'כה אמר ה' אלוקים להרים ולגבעות לאפיקים ולגאות וגו', בואו ושמחו שמחה גדולה שאני מוחל להם לעונותיהם של ישראל. עכ"ל.

וזוהו שאמר נעים זמירות ישראל מי יתן מציון ישועת ישראל - כיצד תוכל הישועה לבוא לישראל, והרי בשוב ה' שבות עמו - התשובה באה רק ע"י התעוררות ממרום, ואם כן יאמרו המקטרגים שאין ישראל זכאים ח"ו לישועה, לזה מייצג דוד המלך ע"ה יגל יעקב ישמח ישראל - שישמחו בני ישראל בתשובתם, ושמחה זו תוכיח שבאמת רוצים הם לשוב אל אביהם שבשמים - אף בלא שיעוררו אותם מן שמיא, אלא שהשאור שבעיסה מעכב...¹

כתב הרה"ק ה'מאור עיניים' (האוינו ד"ה איתא) כי 'תשובה הוא מצות עשה מן התורה, ולכן צריך לעשותה בשמחה'². וכך אמר הרה"ק ה'בית אהרן' (דף קלא):

איתא ב'דרשות' הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (ריש ח"א) לפרש הכתוב (תהלים יד ז) 'מי יתן מציון ישועת המקוה - מה מקוה מטהר את הטמאים - אף אם כבר נטמא וטבל, ושוב נטמא וטבל וחזר להיטמא אפילו אלף פעמים מכיוון שטבל עלה מטומאתו, כך' הקב"ה מטהר את ישראל אפילו אלף פעמים.

נו. בתוספת נופך הסביר הרה"ק הר"ב מפשיסחא זי"ע את עומק המשל והנמשל, שלכאורה איזו שמחה יש לו למלך כשרואה הררי זבל מונחים מחוץ לביתו, אלא הכוונה לאב רחום שרואה את בנו מתפתל מכאבים עזים בבטנו, וממהר לדרוש ברופאים שמצאו שיש לילד תולעים במעי, מיד נתנו סממנים שונים עד שלאחר זמן מה יצאו כל התולעים כולם מתוכו והילד נרפא לגמרי. הנה, כאשר יראה האב את התולעים בחוץ, תגדל שמחתו עד מאד, שהרי הם הציקו וייסרו את בנו ועתה ניתן לברך 'ברוך שפטרני'... כך גם לדידן, הקב"ה שמח במחילת עוונותיהם של ישראל, כי המה מייסרים את האדם, והאב שמח ברווחת בניו אהוביו.

נז. על פי זה פירשו במה דאיתא מהקדמונים (עץ הדעת טוב למהרח"ו פר' כי תצא) כי סופי תיבות אני לדודי ודודי לי הם ד' פעמים אות י', ורומז לארבעים יום שמר"ח אלול עד יוה"כ, כי ד' פעמים אות י' עולים לר"ת של יגל יעקב ישמח ישראל, ללמד שכל מעלת התשובה של 'ארבעים יום' אלו אינה אלא כשנעשית מתוך שמחה וקרבה כי אני לדודי ודודי לי.

שמא תאמר, כיצד אגיל ואשמח כשלב יודע מרת נפשו, אכן התשובה היא בדברי הכתוב (תהלים קה ג) 'ישמח לב מבקשי ה', כי אילו היה נאמר ישמח לב עושי רצון ה', אכן היינו צריכים להיות רחוקים מ'שמחה' כי מיהו שיעיד על עצמו שהוא מהעושים רצונו ית', אכן בכתוב לא נאמר אלא ישמח לב מבקשי ה', והכל יכולים להיות בכלל מבקשי ה', ו'בדין' הוא שיהיו בשמחה...

נח. ועל פי זה כתב דברים נוראים אודות העבירות שנאמר עליהם בזוה"ק (ח"א סט). שאין התשובה מועלת רח"ל, כי חטא זה מביא את האדם לידי עצבות, ואי אפשר לשוב בתשובה מתוך עצבות. נמצא שתשובה הנעשית מתוך שמחה תכפר ותטהר את האדם מכל שמץ וטינוף.

שמא תאמר, כיצד אגיל ואשמח כשלב יודע מרת נפשו, אכן התשובה היא בדברי הכתוב (תהלים קה ג) 'ישמח לב מבקשי ה', כי אילו היה נאמר ישמח לב עושי רצון ה', אכן היינו צריכים להיות רחוקים מ'שמחה' כי מיהו שיעיד על עצמו שהוא מהעושים רצונו ית', אכן בכתוב לא נאמר אלא ישמח לב מבקשי ה', והכל יכולים להיות בכלל מבקשי ה', ו'בדין' הוא שיהיו בשמחה...

נח. ועל פי זה כתב דברים נוראים אודות העבירות שנאמר עליהם בזוה"ק (ח"א סט). שאין התשובה מועלת רח"ל, כי חטא זה מביא את האדם לידי עצבות, ואי אפשר לשוב בתשובה מתוך עצבות. נמצא שתשובה הנעשית מתוך שמחה תכפר ותטהר את האדם מכל שמץ וטינוף.

נח. ועל פי זה כתב דברים נוראים אודות העבירות שנאמר עליהם בזוה"ק (ח"א סט). שאין התשובה מועלת רח"ל, כי חטא זה מביא את האדם לידי עצבות, ואי אפשר לשוב בתשובה מתוך עצבות. נמצא שתשובה הנעשית מתוך שמחה תכפר ותטהר את האדם מכל שמץ וטינוף.

כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישנא מאד שבר השמחה על המצוות, כמו שנאמר (דה"א כט יז) 'ועתה עמך הנמצאו פה, ראיתי בשמחה להתנדב לך', ונאמר (דברים כח מז) 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה ובטוב לבב, ומפני שהצום ביום הכפורים, נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים.

כי גדול יום ה' - תוקף קדושתו ועיצומו של יוהכ"פ

כי גדול יום ה' נ"ט ונורא מאד ומי יכולנו (יואל ב יא), ודרשו חז"ל (תנחומא וישלח ב) דקאי על יום הכיפורים, והיינו שאין ביד אנוש להכיל ולהשיג גדול מעלת היום כי הוא נורא ואיום^ט ולמעלה מכל השגה^{סא}.

וכך אומרים משם הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע, שקצרה בינתנו לדעת מה הוא מלאך, וכל שכן שאיננו מבינים מהו כסא הכבוד, אבל זאת ידענו, שסביב לכסא הכבוד עומדים מלאכי אש קודש ומשמשים את הקב"ה באימה ויראה ורתת וזיע, והנה, ביום

זי"ע רק בשמחה ובישוב הדעת, כי ע"י שמחה המוח מזוכך, ועיקר התשובה ע"י מוח זך.

על פי זה ביארו הקדמונים את טעם מצוות האכילה ביום תשעה בתשרי - בערב יום הקדוש, וכמו שהביא השל"ה הק' (יומא תורה אור, אות קלד) 'לשון האלקי' מהרמ"ק בספר עבודת יום כפורים, כי ביום הקדוש אי אפשר לשמוח מפני דאגות העוונות 'ועיני כל ישראל הם תלויים לאביהם שבשמים', לכן הקדימה תורה מצות אכילה בתשיעי כדי שישמח בו ואז תתקבל התענית בעשירי, מפני שעניו העשירי אינו נרצה לפניו מפני שהוא בראגה, אלא אם שמח בתשיעי אז מקבל תענית העשירי, נמצא ששמחת התשיעי הינו מעין צום ותשובת העשירי.

ביו"ב כתב ב'שערי תשובה' (שער ד ח-ט) וע"כ אמרו רז"ל (ר"ה ט). כל הקובע סעודה בערב יום הכפורים כאילו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם, כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמחו, ויגונותיו לעונותיו. והשנית

נט. ורבים הרחמים ביום הזה עד מאד, וכה איתא ב'נודע ביהודה' (דרוש א' סליחות) וז"ל, ול"נ, דלכך כתיב ביוה"כ 'לפני ה' תטהרו', לפי שביוה"כ הקב"ה דן בכבודו ובעצמו, ואין לבי"ד של מעלה חלק בדין הזה (זוה"ק אחרי סו). ולכן רחמי היום ההוא מרובים, ואז לפני ה' תטהרו כבן המחטא לפני אביו ועושה לו רצונו. וממשיך שם - דהנה ידוע שבעשיית הקב"ה נמצא אף ליחיד, ואפילו נגזר בראש השנה לרעה יכול הגזר דין להתקדע בעשרת ימי תשובה ונחתם ביוה"כ לחיים, וזה יחינו מיומיים ממה שנגזר עלינו מיומיים הללו (של ר"ה), שאפילו נגזר ח"ו למיתה יכול לחיותנו, כי ביום השלישי יקימנו לפניו בעצמו ונחיה.

ס. וכנודע מה שכתב ב'בני יששכר' (תשרי ח) בטעמא דמילתא שהמסכתא העוסקת בדיני והלכות יום כיפור נקראת 'מסכת יומא' סתמא, ולא 'מסכת יום הכיפורים' כשאר מסכתות ששמן מעין קדושת היום כגון שבת, פסחים, ראש השנה, סוכה, 'להורות' כי קדושת היום היא ממקום נעלם ראוי להסתירו [שהוא למעלה מן הזמן והשכל], על כן מנהג אנשי מעשה שלא להזכיר שמו כל כך בפשיטות באיזה דברים [פירוש שלא לומר 'יום כיפור'], רק כשמזכירים מעניינו לאיזה הצטרפות קוראים אותו סתם 'יום הקדוש', ודי בזה למשכיל, עכ"ל.

סא. גם אין בידינו להשיג גודל הרחמים העצומים המתעוררים בהאי יומא רבא. וכך מדייק הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (מגיד תעלומה ברכות יב:) בלישנא דגמ' (שם) 'כל השנה כולה אדם מתפלל הא-ל הקדוש, מלך אוהב צדקה ומשפט, חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט וכו', אימתו ויגבה ה' צבא-ות במשפט אלו עשרה ימים שמר"ה ועד יוה"כ, ויש לדקדק שבסיפא דמילתא נקט 'שמר"ה ועד יוה"כ', ושלא כפי שאמרו תחילה 'שבין ראש השנה ויום הכיפורים', ומבאר שהוא 'להורות שיוה"כ גופיה הוא יום הרחמים ולא נקרא יום הדין והמשפט' [וכתב עוד, שאם כן קשה שאין 'עשרת ימי משפט', ומתרץ כי ערב יום כיפור נחשב כשני ימים, וכמו שאמרו שהאוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי].

נוראות מצינו בשל"ה הק' (יומא עמוד התשובה, סתרי יוה"כ) המבאר את הטעם שמחלל יוה"כ במזיד נענש בכרת ולא במיתת ב"ד כשבת, משום שביום הזה מתעוררים רחמים רבים (ולכן אין השטן רשאי להשטין בו) ולכן אף העונש שבו ממותק מרוב הרחמים. המתבונן בזה ישתומם, שהרי ה'עונש' בא לאדם שפל וחדל אישים כזה אשר אין לו שייכות כלל ליוה"כ ומחללו בשאט נפש, ואף הוא נכלל ברחמי השי"ת המרובים (עכ"פ להקל מעליו עונשו)...

והנה כתב ה'באר היטב' (תרי"ט סק"ד) ומנהג פשוט להתעטף בטלית מבעוד יום ומברכין עליו, וכך כתב האר"י ז"ל, ואם נתעטף בלילה אין לברך עליו, ועי' ספר הכוונות. עכ"ל. ברמח"ל בספרו 'קיצור הכוונות' (סדר יוה"כ) כתב הטעם לפי דרכו, כי בשעת שקיעת החמה של יום הקדוש פורס קוב"ה 'טלית' על כל כלל ישראל, ובחסדו מחביא אותנו בצל ידו תחת כנפי השכינה, ומכיוון שהדבר הזה נעשה מעצמו לכן אין מברכין עליו.

איתא ב'חתם סופר' (דרשות, ח"א עמוד 70 טור ב) שאף גופו של אדם מתעלה ומתקדש ביותר ביום הזה, ומביא ראיה ממה ששינינו (יומא פב.) 'עוברה שהריחה מאבילין אותה עד שתשיב נפשה', ואיתא בגמרא (שם ע"ב) שהייתה אשה מעוברת שהריחה, אמר להו שילחשו לה באזנה שהיום 'יום הכיפורים', אולי על ידי כך תחלש תאוותה ולא תצטרך לאכול, ואם עדיין לא תירגע אז יתנו לה לאכול משום פיקוח נפש. ויש להקשות, מדוע לא מצינו דין זה בשאר אכילות איסור, כגון כשמתאוה לאכול נבילות וטריפות, שנותנים לה ואין לוחשים לה שהתורה אסרה לאכול נבילות וטריפות. אלא הטעם, כי עובר במעי אמו הנו קדוש בקדושה נוראה בשעה שהוא לומד כל התורה כולה עם המלאך (כמבאר בנדה ל:), ואילו לא גוף עבד של אמו מקיפתו, הוא גדול יותר ממלאכי השרת, לכן בכל השנה קרוב לוודאי שלא יועיל מה שילחשו באזנה שאסור לאכול נבילות וטריפות, כי הגוף העבד מושך אותו לתאוות גשמיות וחומריות. אבל ביום הכיפורים גם גוף האדם מודרך, וממילא כאשר יזכירו לעובר שהיום יום כיפורים יתכן שיפסיק מלהתאוות עוד...^{סב}

והאמת, כי בני ישראל אינם רק כמלאכי השרת אלא אף גדולים וגבוהים יותר, דהנה בכל השנה

הכיפורים מוריד הקב"ה את כבודו לעולם הזה, ממילא נעשה כל יהודי כאחד המלאכים האלו, וכדכתיב (ויקרא 17 ל) 'לפני ה' תמהרו', שעומדים אנו כלפני ה' ממש, ולכן אומרים 'ברוך שם כבוד מלכותו' בקול רם דוגמת המלאכים.

נוראות כתב ה'חתם סופר' (דרשות, ח"ב שס"ט) בהאי לישנא 'תענית יוה"כ איננו לענות נפש ולצער ישראל ח"ו, כי אם מחמת קדושה וקריבות ודביקות כמלאכי השרת, והוא בענין מ' יום הראשונים והאחרונים שהיה משה רבינו ע"ה בהר - לחם לא אכל זמים לא שתה מדביקות וקדושה ונהנה מזיו השכינה, וכדכתיב (ויקרא 17 כט) 'תענו נפשותיכם' איננו לשון עינוי אלא התעוררות...

כתוב בתורה (ויקרא 17 ב) 'ואל יבוא בכל עת אל הקודש' - שאסור לכהן גדול לבוא ולהיכנס לתוך בית קדשי הקדשים 'בכל עת'. הקשה ה'כלי יקר' (ד"ה ואל יבוא), שלכאורה לשון 'בכל עת' אינו מדויק, כי משמע שלא יבוא בכל עת רק לפרקים, ובאמת אינו כן - שהרי לא הותר לו להיכנס לשם כי אם ביום הקדוש פעם אחת בשנה.

ומבאר ה'כלי יקר' ז"ל. ואומר אני, כי ביום הכיפורים נמשלו כל ישראל ביום ההוא למלאכי השרת, שהם למעלה מן הזמן ואין הזמן שולט בהם, על כן דומה יום קדוש זה כאילו אינו בכלל העת והזמן, כי כל ימות השנה בכלל העת דחינו הזמן, חוץ מיום זה... על כן אינו בכלל העת של כל ימות השנה, אלא הוא עומד בעצמו נבדל מכל ימות השנה, וכשאמר 'ואל יבוא בכל עת' רמז שלא יבא כלל בשום יום שהוא בכלל העת, כי אם ביום שאינו בכלל העת, והוא ביום מחילה וסליחה שישראל נמשלו בו למלאכי השרת, שאינם נופלים תחת העת ואינו בכלל ימות השנה. עכ"ל.

סב. ואף 'עביות וארציות' העולם מתעלה למאד ביום הזה, כדברי הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אגרא דפרקא אות דש) לבאר מדוע נאסר 'נעילת הסנדל' ביוה"כ, כי אמרו חז"ל 'לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו' (שבת קכט.), ומהי גודל הנחיצות שהפליגו כל כך בעד נעליים, אלא, כי מבואר בדברי ה'רב מהר"מ חאגיז' (משנת חכמים) בשם חכמי הרמז, שבשעה שחטא אדם הראשון נתקללה האדמה, כמו שנאמר (בראשית 3 יז) 'ארורה האדמה בעבורך', ולכן ימכור אדם 'כל מה שיש לו' כדי שלא ידרוך על מקום קללה, אמנם בבית המקדש שקרקעו אדמת קודש היא, יש להשיל המנעלים ולילך יחף, ולכן 'לא יכנס אדם בהר הבית במנעלו' (ברכות סב:), כדי שלא תהא חציצה בינו ל'אדמת קודש'. כיו"ב, ביום הכיפורים לא נהלך במנעלים, כי כל הארץ וכל החומריות שבה יוצאים היום מכלל ארור לכלל ברוך ואמרים לו 'של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא'.

ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי שנא' (שה"ש ה ב) פתחי לי אחותי רעיתי, ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנא' (ישעיה נא ד) הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו - ולאומי כתיב, עמד רשב"י ונשקן על ראשו ואמר אלו לא באתי אלא לשמוע מפך הטעם הזה די.

ומבאר ה'באר מים חיים', שהוא כדרך האב האוהב את בנו ומגביהו עד קומת ראשו של אב, ולפעמים כשמחבבו יותר יגביהו למעלה מראשו, ולפעמים מגביהו על ראשו ממש ועושהו עטרה על ראשו. והיא הבחינה והמעלה הגבוהה ביותר - שבני ישראל הם כביכול במדרגת 'אמו', שהיא גבוהה יותר כביכול מבורא כל עולמים עצמו, כאב שמרוב אהבתו לבנו יחידו מגביהו ומרימו למעלה מראשו, והוא גבוה יותר ממנו. הכי נמי כביכול מרים הקב"ה כל יהודי ומזככו ומטהרו מכל טינוף, על פי זה יבואר אומרים 'שעטרה לו אמו' - זה יום הכיפורים' שבזה היום עולים אנו למדרגה זו^{סג}.

לפני ה' תטהרו - טהרת היום

כתב ה'חינוך' (מצוה קפה) וז"ל. שהיה מחסדי הא-ל על בריותיו, לקבוע להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישבו, שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או שלוש או יותר, ויתחייב העולם כליה^{סד}, על כן ראה בחכמתו ב"ה לקיום העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים, ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך^{סה}, ואחר שיעדו הא-ל ב"ה אותו היום לכפרה,

כולה אומרים בתפילות שחרית ומנחה 'נקדישך' ורק במוסף אומרים 'כתר' (ולנוסח אשכנז 'נעריצך'), ואילו ביום כיפורים אומרים בכל התפילות 'כתר' (ובני אשכנז 'נעריצך'), ומה הטעם לשינוי זה (ועיי' בלבוש שפירש בדרך הפשט שהתקינו לומר כן כדי שיאמרו ביום הזה 'ממקומו הוא יפן ברחמיו לעמו'), וכתב ה'מטה משה' (אות תתעב), שביום הזה מתעלה כביכול 'כסא הכבוד' על ידי תהילות ישראל (ע"ד האמור בזה"ק (ח"ג ו): 'ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים'), וכבודו עולה ונגבה ומתרום למקום גבוה כל כך מתהילותיהם עד שאין ביד מלאכי השרת להגיע ולהשיג קדושת המקום ההוא, ולכן הם תמהים וצועקים כל הזמן 'איה מקום כבודו להעריצו', ומשום הכי אין אומרים 'נקדישך' שכתוב שם 'ממקומך' בלשון נוכח, כי המלאכים אינם יכולים לנקוט בלשון זו מפני שאין משיגים את 'מקום' הכסא, ומשום הכי חוזרים ואומרים 'ממקומו' בלשון נסתר.

הנה כתיב (שה"ש ג יא) 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו', ואמרו חז"ל (תענית כו: רש"י ד"ה זה מתן תורה) שעטרה לו אמו - זה יום הכיפורים. נוראות ביאר הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע (נשא ד"ה ולקח הכהן), עפ"י דברי המדרש (שהש"ר ג ב) א"ר יוחנן שאל רשב"י את רבי אלעזר בן רבי יוסי, אמר לו אפשר ששמעת מאביך מהו 'בעטרה שעטרה לו אמו', אמר לו (משל) למלך שהייתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי, לא זו מחבבה עד שקרא אותה אחותי, לא זו מחבבה עד שקרא אותה אמי, כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי הרא הוא דכתיב (תהלים מה יא) שמעי בת וראי,

סג. וכבר אמר הרה"ק מקאצק זי"ע, שאם היו בני אדם יודעים באיזה צחצוח מתנקה נשמתם ביום הכפורים, היו נזהרים ביותר לשומרה בטהרה שלא יטנפה שוב.

סד. הרה"ק ה'עטרת ישועה' מדז"יקוב זי"ע סיפר, פעם בהיותי ברחובה של עיר בווינא עיר הבירה, ראיתי היאך שאחד מנקה את הרחובות, ניגשתי אליו ושאלתיו, לשם מה יטרח כבודו כל כך, הרי ממילא בעוד כמה שעות ישוב הרחוב להיות מלוכלך כדאשתקד, ומדוע תיגע לריק, ויענני ה'מנקה', הן אמת שתוך שעות ספורות שוב יתלכלכו הרחובות, אבל, אם לא אנקה אותם תמידים כסדרן, תעלה הזהמה עד למעלה ראש עד שלא יוכלו להלך ברחוב... סיים ה'עטרת ישועה' ואמר, זוהי עבודתנו בימי הטהרה, 'לנקות ולשטוף', ואין כאן כל מקום לחשבונות - הרי ממילא אשוב לקלקל לבסוף, ומה ארויח בנקיון עצמי כעת הזאת, אין זו טענה כלל, שהרי אם לא יעמול עתה לנקות עצמו, להיטהר מכל חלאה וזהמה, הרי הם יציפו אותו עד למעלה ראש ח"ו...

סה. הרה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זי"ע היה רגיל לספר ב'סעודה המפסקת' בעיו"כ את המשל הידוע, ל'בעל הבית' שהיה לו תרנגול, והיה מחבבו כבבת עינו, מאכילו ומשקהו, מלבישו ומכסהו ודואג לכל מחסורו, ויהי היום, חמד לו 'גנב העיר' לאמץ לעצמו את התרנגול, כי במה שונה הוא מרעהו בעל הבית... וממחשבה למעשה, ויהי בחצי הלילה פרץ הגנב את דלתות הבית, ועשה בתרנגול 'מעשה ליקוחין', בעה"ב הרעיש עולם ומלואו לתפוס

לנו'. אלא על הא גופא, על כך שאין מאמינים באמונה שלימה בכפרה הגמורה יש לשוב ולבקש מחילה.

נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה^{סו}.

ובאמת כבר כתב הרה"ק 'בעל התניא' זי"ע (לגבי כל השנה כולה) ב'אגרת התשובה' (פי"א) שצריך 'האמונה והבטחון' להיות נכון לבו בטוח בה', כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית', בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם', וראיה ברורה לכך הוכיח ממה שמברכים ברכה על הסליחה שלש פעמים ביום בתפלת שמו"ע, ואומרים 'חנון המרבה לסלוח', והרי קיימא לן (ברכות כא. וברא"ש שם סט"ו) 'ספק ברכות להקל', ואם אין המחילה והסליחה מובטחת היה לנו להימנע מלברך ברכה זו בשם ומלכות, דאיכא למיחש משום חשש ברכה לבטלה, אלא ודאי שאין כאן בזה שום ספק כלל מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו, בוודאי אכן יסלח לנו, ימחל לנו.

ה'לבוש' (סימן תקפב ס"א) מבאר מה שאומרים קודם תפלת שמו"ע בליל יוהכ"פ 'כי ביום הזה יכפר עליכם... לפני ה' תטהרו', שאין בזה משום הפסק בין גאולה לתפלה, כי הכפרה והטהרה היא גאולתנו, ואין לך גאולה אריכתא יתירה מזו.

וצריך להאמין בלב שלם שהקב"ה מוחל וסולח לעוונותינו ביום הזה^{סז}, וכמו שהביא הרמ"א (סי' תרו ס"ו) את לשון הרמב"ם (הל' שגגות פ"ג ה"י) 'יום הכפורים אינו מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו'^{סח} וכו'. ובה ביאר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (ליקושי הרי"ם) מדוע אומרים בתפילת מעריב של מוצאי יוה"כ והוא רחום וסלח לנו, והרי עדיין לא הספיקו לחטוא אחר יוהכ"פ, ועל מה מבקשים 'סלח

את הגנב אך העלה חרס בידו, ובבית הגנב – הגנב לא ידע כיצד לטפל בתרנגול, ומחוסר מזון ומים נחלש התרנגול מיום ליום, בלית ברירה הלך לבית השחיטה כדי לשוחטו, בעמדו שם לפני השוחט נכנס בעל-הבית והכיר בתרנגול שלו, מיד התחיל לצעוק על הגנב שיחזיר לו את הגניבה, אולם הלה כפר במצח נחושה שלא היו דברים מעולם, והוסיף לראיה כדבריו, שהרי התרנגול שלו היה גדול ושמן ואילו התרנגול שבידו הינו כחוש וחלש, אך הבעה"ב לא ויתר וטען ששתי רעות עשה הגנב, גם נטל דבר שאינו שלו וגם הזיקו והכחישו, בראות השוחט את כל המהומה שלח את שניהם לפני רב העיר שיפסוק עם מי הצדק, מששמע הרב טענותיהם לא ידע מה להכריע, שהרי כל אחד טען טענת ברי 'כולה שלי', עד שעלה ברעיונו להוכיח את האמת מיניה וביה, שיתירו את החבל הקושר את רגלי התרנגול, ונראה אל מי ירוץ, ואכן כך עשו, וכמובן שהתרנגול חזר מטבעו אל בעליו הראשונים. ובזאת סיים את דבריו בדמעות שלישי, במשך כל ימות השנה מצליח השטן זה היצר הרע לצוד את האדם ברשתו, והוא מכחישו ומורט כנפיו על ידי שמכשילו בעוונות, אולם כבוא יום הכיפורים כאשר הקב"ה זורק על בני ישראל מים טהורים ומטהרם, ונפתחים כל החבילין דמעיקין של השטן וגונדא דיליה, מיד חוזר כל יהודי ורוץ אל הקב"ה באהבה ובחדוה...

סו. וכך כתב ה'אור החיים' הק' (ויקרא כג כח) וז"ל, 'והטעם כי יום כיפורים הוא, פירוש כי עיצומו של יום מכפר וכו', והמשכיל על דבר עיצומו של יום לבבו יבין המכפר כי הוא אדון המאיר היום לסְגָל סְגָל דבר זה'.

סז. הרה"ק רבי שלמה קלוגער (חכמת שלמה תרב) נתן טעם למנהג ישראל נושאים נשים בעשרת ימי תשובה (עי' במטה אפרים תרב ה), דהנה אמרו חז"ל (ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג) 'חתן מוחלין לו כל עוונותיו', לכן אינו ראוי לישא אשה מפני שנראה כאילו הוא מחפש דרכים איך לזכות למחילת עוונות, 'ובזה הוא כמרים יד במלך מלכי המלכים שהבטיח 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם' (ויקרא טז ל).

סח. עפי"ז כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דבר נורא, וז"ל, לעומת ההתקרבות שמתקרב הקב"ה אלינו כביכול ביוה"כ – על האדם לטהר ולזכך עצמו לקרב עצמו לה', ואם הוא כנרדם הרי הוא ח"ו כמתרחק וכו', וכאילו ח"ו בבחינה של 'מבעט ביוה"כ' כיון שאינו מרגיש ההבדל הגדול בו נבדל יום זה מימים אחרים, ולכן יש להיזהר שלא יאבד חלילה זמן כלשהו מיום זה לבטלה, שהרי כל רגע מכפר (כדאיתא בכריתות ז.י), ואם מאבדהו לריק ה"ז ח"ו כמבעט, והוא נורא עד מאד. עכ"ל (הובא בהליכות שלמה עמ' נא).

כמו כן הובא (שם) מהליכותיו, 'שעה ארוכה קודם תפילת שחרית העיר את נכדו הלן עמו בחדרו לאמירת תהלים באמרו 'קום קרא אל אלוהיך', כי כל רגע ורגע יקר מפז'.

והתוודה - מצוות וסגולת הוידוי

איתא בגמרא (יומא פז:) תנו רבנן, מצות וידויסט ערב יום הכפורים עם חשכה^ז, כי אי אפשר לתשובה בלא וידוי, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' תשובה א א) וז"ל, כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות לפני הא-ל ברוך הוא, שנאמר (במדבר ה ו-י) 'איש או אשה כי יעשו... והתודו את חטאתם אשר עשו' זה וידוי דברים, וידוי זה מצות עשה^ח.

דאורייתא, וכשהאדם חוטא הוא מחריב את העולם שנברא באלו האותיות, לכן בעת שנפשו מתעוררת לשוב אל בוראה, ובא לתקן את הפגם על ידי תשובה יש לו להתוודות בוידוי המיוסד על סדר האלפא ביתא, ומוסיף, שמכל מקום מקדימים תחילה לומר 'חטאנו' אף שהוא מתחיל באות ח', כי תיבת חטאנו נצרכת לכל לראש, מאחר ובשעה שאדם עונה ואומר 'חטאתי', הרי הוא משבית מעליו את היצר הרע וקטרוניו^ט, ואז נעשה כשר לומר את הוידוי, ללא שיקטרג עליו השטן לעילא^י.

כתב הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זי"ע ב'ליקוטי שושנה' (ד"ה שאו מנחה) 'ומלמד אותנו הכתוב להתוודות בדרך הזה, שאנחנו בטוחים בחמלתו יתברך שמו שירחם עלינו וימחול לנו על חטאתינו, ולא

ה'ראשית חכמה' מבאר מדוע תקנו חכמינו ז"ל את סדר הוידוי על פי סדר אותיות הא-ב, כי חכמי הקבלה כתבו, שהעולם נברא על ידי הכ"ב אתון

סט. המנהג להכות באגרופו על הלב בשעה שאומר הוידוי, וב'אגרת הטיול' (חלק הרמוז אות יט) להגאון רבי חיים בן רבי בצלאל מפרידברג (אחי המהר"ל), מבאר בדרך הלצה הטעם שמכים דווקא באגרופ, על פי הכתוב (דברים יז ז) 'יד העדים תהיה בו בראשונה', והלא אמרו בספרי (פר' האזינו סי' שז) 'כשאדם נפטר מן העולם, באים כל מעשיו ונפרטים לפניו ואומרים לו כך עשית פלוני, והוא אומר הן, והוא אומר לו חתום שנאמר (איוב לו ז) 'ביד כל אדם יחתום', נמצא שהיד הוא העד, ולכן עליו להעניש את האדם תחילה.

ע. בגשתו לאמירת 'אשמנו' יתבונן במה שאמר הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע ממה ששמע בנעוריו מפי מגידי אמת, שצריך לזכור בשעת אמירת הוידוי, שעתיד הוא להיות לבוש ב'קיסל' (תכריכים) וטלית ויתוודה (לפני ב"ד של מעלה) ולא תתקבל תשובתו, שהרי אז כבר אין מועיל הוידוי, ואילו עכשיו עדיין בידו לתקן על ידי הוידוי, וזה יעשה עליו רושם. באופן אחר אומרים משם הרה"ק רבי יעקב יחזקיהו מפאפא זי"ע בדרך הנכונה איך צריך האדם לומר וידוי, שיצייר בעיניו שהוא עומד בתוככי יער ו'שודדי דרכים' מצאוהו, וכבר הוציא הרוצח את חרבו מנדנה, והוא מתחנן לפניו שלא יהרגנו תיכף אלא ימתין דקות ספורות כדי שיוכל להתוודות קודם מותו.

עא. ה'משך חכמה' (פר' וילך לא יז) מוכיח, שוידוי הוא עיקר מצות תשובה, שהרי אין לומר שעיקר התשובה היא עזיבת החטא, דהא גם בלא תשובה אסור לחטוא מכאן ולהבא, ואם כן מה הועילה לו מצות תשובה במה שמקבל על עצמו דבר שהוא מושבע ועומד עליו מהר סיני, אלא ודאי עיקר התשובה הוא הוידוי מעומק הלב על מה שחטא.

עב. ענין מחילת העוונות מבאר המהר"ל ב'נתיבות עולם' (נתיב התשובה פ"א) במשל לראובן שעשה עוולה גדולה לשמעון, ומדינא יש לשמעון תרעומת עליו על שהתנהג כנגדו שלא ביושר, ואעפ"כ, כאשר יבוא ראובן ויפול לפני שמעון ויבכה ויתחנן לפני רגליו שיסלח לו על פשעו, ויהיו ניכרים דברי אמת שהוא מתחרט על שעשה כנגדו ומבקש ממנו מחילה, מסתברא ששמעון לא יהא אכזר ויתרצה לסלוח לראובן על מה שעשה כנגדו, וכ"ש שבשר ודם המכיר בחטאו ומבקש מבעל הרחמים שיסלח לו תתקבל בקשתו.

ומוסיף עוד, שכשם שבשר ודם נופל לפני רגלי חברו בקירוב מקום ומבקש ממנו מחילה, כן נמי נדמה האדם שמתוודה ומבקש מהקב"ה שיסלח לו, וכיון שהוא נמצא אצלו יתב"ש בקרבת מקום כביכול, על כן אין המקטרגים יכולים להשטין עליו, שהרי הקב"ה מחסה וסוכה עליו בעת הזאת, ואין לך שמירה טובה יותר מזו.

עג. הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע המשיל את הדבר לאחד הלווה מעות מרעהו, אם כשיבוא המלווה לתבוע את חובו, ידחה ויאמר לו הנה המתן לי עוד יום ויומיים, שבוע או שבועיים, אזי יחכה לו. אך באם יטען כנגדו איני יודע מה אתה סח לא היו דברים מעולם, תיכף ומיד יתפסהו הלה ויוליכו אל בית הדין למשפט על הכחשתו. זהו ביאור הכתוב (ירמיה ב לב) 'הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי' כי האומר לא חטאתי הרי מיד יבוא במשפט לפני מרן דבשמיא. אמנם אם יודה האדם על חטאו, אזי מודה ועוזב ירוחם.

בעצבות עד שמפרש את חטאיו ומעורר דינים על עצמו, אמנם צריך לדעת כי עיקר תכלית התשובה הוא להיות כי אם בבטחון גדול, כמאמר הכתוב (משלי כח יג) ומודה ועוזב ירוחם' ע"ה. עכ"ל. הרעים שהרגיל עצמו בהם עד עתה, וכמו שדרוש דרש

עד. וכמו שאומרים העולם, שלכן יש 'תנועה' מיוחדת של ניגון באמירת הוידוי, כדי להזכיר שגם בעת כזאת אסור להיות בעצבות, ואדרבה יעשנו מתוך שמחה ונעימת השירה, וכמו שסיפר הרה"ק ר' דוד פורקס זי"ע מתלמידי מרנא הבעש"ט הק', שראה את 'החזן מזאסלאב' שהיה מנגן פעם באמירת הוידוי ומתוך כך נענה ואמר 'רבש"ע', אם לא היו בני ישראל חוטאים, מהיכן היה לנו 'אשמנו' מתוך כזה... (הובא בבית אברהם).

והאמת שאין זו מליצה בעלמא, רק יסודתה בהררי קודש בשם הרה"ק רבי זושא מאניפולי זי"ע, שהיה רגיל לומר לזכותן של ישראל, אם לא היינו חוטאים מאין היה להקב"ה 'ונסלח' כזה שאומרים בנעימה ובהשתפכות הנפש. והלימוד מזה פשוט וברור, שהוידוי חייב להיות מתוך שמחה של מצוה.

ויש שמביאים (סיפורי בעש"ט) שפעם הגיע הבעש"ט הק' זי"ע לעיר אחת לפני ראש השנה ושאל את בני העיר מה מנהגו של החזן שלהם בשעת תפילותיו בימים הנוראים, אמרו לו, הוא נוהג להגיד על חטא בניגון של ששון ושמחה, ביקש הבעש"ט להביא לפניו את החזן ושאלו לטעמו של דבר, הסביר לו החזן את הענין, עבד בזוי בשעה שהוא גורף ביבין כדי לנקות את חצר המלכות מן הזוהמה והשופכין, כלום הוא עצוב, לא ולא, אדרבה, הוא שמח מאד על שזכה להיות מקורב אל המלך ולשמש לפניו במלאכת הנקיון, אין תימה שהוא מזמר בשעת אותה העבודה ניגונים שמחים, אמר לו הבעש"ט, אם בכוונה זו אתה מתפלל הלואי יהיה חלקי עמך.

הגה"ק רבי שמעון סופר זי"ע מערלוי ביאר עוד בטעם אמירת הוידוי מתוך נעימה, כי על ידי תשובה מאהבה יתהפכו העווונות לזכויות, וממילא שמחה גדולה לנו כשאנו חוזרים בתשובה שע"ז ירבו זכויותנו. ועוד ביאר, כי הוידוי הוא מצוות עשה מדאורייתא, ואם כן צריך לקיים מצוה זו בשמחה ככל מצוות התורה.

עה. וכך אמר הגה"ק רבי חיים מוואלוז'ין זי"ע שהאיש אשר ייסורים באים עליו ומתוודה באותה שעה על חטאיו ודאי שילכו מאתו היסורים, והיה אומר, שהדבר בדוק ומנוסה, שמיד כאשר יחזור בתשובה ויתוודה יומתקו הדינים וייהפכו לרחמים.

ובדידיה הוי עובדא, בעת אשר נסע הגר"ח לשמחת נישואי בנו הגאון רבי איצ'לע, ובהיותו על אם הדרך חל 'יום הקריאה' בתורה - יום שני בשבת, וביקש הגר"ח שיביאו ס"ת מעיירה סמוכה בכדי לקרוא בו, אכן היה שם עוד רב אחד אשר היה גדול בשנים מהגר"ח והוא אמר שאין לטלטל ס"ת עבור זה, וקיבל הגר"ח את דבריו, ולא שמע באותו יום 'קריאת התורה'. בשובו לביתו נגנב מעמו הספר-תורה שלו, הבין הגר"ח מיד על מה באה עליו הרעה הזאת, ונכנס לחדר אחר והתוודה על שחטא בביטול קריאת התורה, ובעודו שם הודיעו שנמצאה הגניבה ונמצאו הגנבים - חיילי המלך שבזזו, וכשפתחו את הס"ת ראו שיריעה אחת נחסרה, והיה זה במקום הקריאה מה שהחסיר מלקרוא...

ובאמת כבר מצינו כן ב'מדרש', על הא דכתיב (במדבר כב לד) 'ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי', ואמרו חז"ל (במ"ר כ טו) שהיה רשע ערום, ויודע שאין עומד מפני הפורעניות אלא תשובה, שכל מי שחוטא ואומר 'חטאתי' אין רשות למלאך ליגע בו.

וכתב על זה הרה"ק ה'שפתי צדיק' זי"ע (בלק אות כב) וז"ל. מזה לימוד עצום שלא יאמר האדם איני מוכן לתשובה וכדומה מחסידישע תירוצים הכל הבל, רק בכל עת פתוחין שערי תשובה. ועל עצם מחשבה זו - שאין בכוחו לשוב, יעשה תשובה, כי זה וודאי שזה הרשע - בלעם, לא היה מוכן לתשובה, ולא חשב לשנות דרכיו אף לרגע אחד, ואעפ"כ הועיל לו אמירת חטאתי, ק"ו לכל בר ישראל יהיה מי שיהיה, בעת שישים לבו לשוב בתשובה - יקבלנו אביו שבשמים באהבה וברצון.

הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה חוזר על דברי מדרש זה, והיה אומר שמצווה לפרסמו לבני הנעורים - במקום שיענו יומם ולילה תירוצים על מעשיהם, יענו ויאמרו 'חטאתי' ויחזרו לדרך המלך - מלכו של עולם.

פעם ראה הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע שני בחורים המדברים ביניהם בשעת התפילה, ניגש אל אחד מהם ואמר לו לא תדרוך כף רגלך בבית מדרשי משך שבועיים ימים, החל הבחור להצטדק ולומר שאין האשמה בו, רק הלה דיבר והוא לא דיבר כלל רק האזין לדבריו, אמר לו ה'בית ישראל' מכיון שאתה מתחיל עם תירוצים לא תיכנס

יש להקב"ה מזה, ובזמן שהוא חושב על זה הריהו יכול להיות נוקב מרגליות, ושיהיה משהו מזה למלכות שמים, לכן סור מרע - הפנה עצמך מרע, אל תהרהר ברע, עשה טוב, עשית חבילות עבירות עשה מצוות כנגדן... עם ישוב הדעת. עכ"ל. אלא יקיים בעצמו מאמר חז"ל (בר"ר כא ו) 'אין ועתה אלא תשובה', כלומר שיתחדש מעתה כבריה חדשה וכתינוק שנולד, וכך יוכל לבוא לפני ה' אלוקיו ולהתקרב אליו בבעל תשובה גמור.

הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע בקול חוצב להבות אש קודש (הובא בשיח שרפי קודש ח"ב עמוד קצב) במקום שמחשבתו של אדם נמצאת שם נמצא האדם עם כל נפשו, נמצא שכשארדם חושב על הקלקול הריהו בתוך הרע"י, ובוודאי לא ישוב בתשובה כי מוחו יתגשם ויגרום למטמון הלב ויכול ליפול לתוך עצבות חלילה, ומחשבה זו גרועה מעצם החטא, כי כשיחשוב על סור מרע ועל הבוץ - הפוך בבוץ והוא ישר בוץ, בן חטא לא חטא, מה

לבית המדרש ששה שבועות... לאחר מכן ניגש אל חברו ואמר לו מעתה אל תיכנס לבית מדרשי שבועיים, ענהו הבחור, רבי, חטאתי, ורוצה אני לשוב על מעשה זה, אמר לו ה'בית ישראל' [אחר שלא תירץ עצמו] היכנס תיכף ומיד לקידושא רבה...

יסוד גדול אמר הרה"ק הר"ב מפרשיסחא זי"ע, בבי"ד של מעלה לא ישאלו לאדם מדוע נכשל בחטא, רק טענה אחת - מדוע לא שבת בתשובה, ועל כך אין לו מה להשיב, כי מי הפריע לו להתחרט על העבר ולקבל ע"ע לתקן דרכיו מעתה.

ומבואר כן להדיא במדרש (במ"ר יג ג) כי טרם שגורש אדם הראשון מגן עדן ביקש ממנו הקב"ה שיחזור בתשובה, ואמר לו 'אפילו עכשיו, עשה תשובה ואני מקבלך', ומאחר שלא עשה תשובה גירשו אותו, והן הן הדברים, שעל עצם החטא היה בידו להצטדק, וכמו שטען בעצמו (בראשית ג יב) 'האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל', אך על הטענה מדוע לא חזר בתשובה לא היה לו מה להשיב, ומשום הכי נענש מן הדין.

עו. ידוע המעשה באחד שהכה על לבו באמירת הוידוי, אמרו לו מה לך דופק, הבעל הבית אינו בבית... כלומר שלבו אינו ברשותו, ואל יכה לחינם אלא יקבל על עצמו על העתיד ואז יחזור הלב לרשותו.

וכך דקדק הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל (אזנים לתורה פר' נשא) בלשון הכתוב (במדבר ה ז) 'והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו וכו' ונתן לאשר אשם לו' שהוא המקור למצוות וידוי, שבתחילה פתח הכתוב בלשון רבים והתוודו, ותיכף ממשיך בלשון יחיד והשיב וכן ונתן, כי אכן רבים הם המתוודים, אך מיעוטם עוזבים את החטא ומשנים ארחות חייהם למעשה...

הגאון בעל ה'חפץ חיים' זצ"ל אמר בהאי עניינא, שבמקום להכות עם היד על הלב לאחר שנכשל בחטא, יהא דופק ומכה עם הלב על היד טרם החטא, שהראש יהא שליט על הלב ולא יתן לאבריו לעשות דבר שאינו כרצון השי"ת. בשם המהרי"ד מבעלזא זי"ע אמרו שהדבר דומה לכן כפר ששהה בעיר והנה ראה שלפתע פרצה דליקה, וקרא ה'כרוז' לאמור הצילו... שריפה משתוללת, מיד רצו כל אנשי העיר עם דליי מים וכיבו את השריפה. כשחזר הכפרי הנבער מדעת לביתו סיפר בהתלהבות לכל אנשי הכפר הדומים לו, שראה דבר פלא בעיר, שצועקים ונכבית הדליקה... ונמלכו לנהוג אף הם במנהג נכבד זה... וכאשר פרצה שריפה לאחר זמן בכפר עמדו וזעקו... וכמובן שלא הועילו ולא כלום... הגיעו במרוצה לאנשי העיר והתמרמרו בפניהם מדוע אצלכם הועילה 'הסגולה'... הסבירו להם שאין התכלית בזעקה אלא במעשה... ואין הזעקה אלא כלי לאסוף את העם לכבות את האש. כיו"ב, עיקרה של תשובה אינו החרטה והזעקה, אלא ההתעוררות לשינוי המעשים מכאן ולהבא.

עז. הרה"ק רבי שלום שכנא מפרוהבישט זי"ע היה אומר כי המהלך בדרכיו ונפל בבוץ, אם יתחיל מיד לנקות עצמו ואת בגדיו, לא די שלא ינקה בזה את בגדיו, אלא הבוץ יתפשט יותר על הבגד וילכלכנו יותר, ומה יעשה אדם זה - ימשיך בדרכו כלא היה, ולאחר זמן כשיתייבש הבוץ, אזי בגרירה אחת יתפורר כל הבוץ ויפול מבגדו ללא כל עמל ויזע. כיוצא בו מי שיתבוסס ב'סור מרע' ויחשוב הרבה מעברו שלא טוב היה, לא די שלא ינקה עצמו אלא מסוכן הוא להתלכלך יותר, ומהי תקנתו, לא יתייחס כלל לעברו - ולא יעסוק בסור מרע כלל, אלא ילך בדרכו בעסק התורה והמצוות כאילו לא אירע דבר, ובבוא הזמן 'כשיתייבש' הבוץ, בגרירה אחת - בהרהור תשובה אחד כדבעי, ינקה ויפול כל הרע מאתו (משמיע שלום, יש שהעמיסו בלישנא דגמ' (פסחים ק). 'פורס מפה - ומקדש', שיפורס מפה על העבר ואז יוכל לקדש עצמו).

והיה לפנות ערב - בשגב זמן כניסת יום הכיפורים

בעת התקדש היום^{ע"ה} נהגו בני ישראל לומר 'כל נדרי' - והנה הכל רועשים ומתעוררים לקראת רגעים הללו ו'בכיה' גדולה באה לעולם בזמן זה, אף שלכאורה אין בו כל 'התעוררות', ו'מה נשתנה' כל נדרי מסתם התרת נדרים, כי לא מצינו שינועו אמות הסיפים מ'התרת נדרים' שבער^ה. אמנם בזה"ק איתא (ח"ב קו.) שעל ידי תשובה אפשר לבטל גזירות רעות שיש עמם שבועה, ובשעת תפלת 'כל נדרי' נעשה עת רצון ושעת הכושר לבקש ולהתפלל להתיר ולבטל שבועות וחרימות אלו, דכיון שבית דין של מטה מתיר אותן שלא יהיו שרירין וקיימין עי"ז פועלים ומעוררים רחמים במרום וכך יהיו מותרין בב"ד של מעלה, ומשום הכי מתעוררת הבכיה באותה שעה, כי כל ערום מפשפש במעשיו וחוזר בתשובה^{ע"ה} ומשתדל בכל כוחו לבטל כל גזירות קשות ורעות^פ.

ואילו מרן הבעש"ט הק' זי"ע ביאר (בעש"ט עה"ת ר"ה ויוה"כ פ"ב), דהנה ידוע (יומא כ:) דשמן לית ליה רשותא לאסמוני ביום כיפור, לכן בערב יו"כ עם חשיכה מתאמץ היצה"ר בכל כוחו לקטרג על בני ישראל,

ואע"ג דאינון לא חזי מזלייהו חזי - לכן מתעורר הבכי באותה שעה...

באופן נורא ביאר הרה"ק רבי פנחס מקאריין זי"ע (אמ"פ השלם תקלז) סיבת הבכיה בעת אמירת 'כל נדרי', כי קוב"ה ושכינתיה וכל הפמליא של מעלה יורדים לעולם הזה ביום הקדוש, ואין שום מקום בזה העולם שיוכל לסבול אותם ואת קדושתם, על כן מתעורר בכי גדול 'לשמוק' בדמעות כל זוהמת העולם.

אמנם יזהר שהתעוררות זו לא תביא אותו לידי עצבות, ויזכור דברי הרה"ק מקאברין זי"ע (תורת אבות, יוה"כ) שאמר לאידך גיסא, דכיון שהשמן יודע שאין לו רשות להשמיין ולהכשיל את האדם ביום הקדוש, לכן הוא מעורר את הבכי בשעה כזו כדי שיבואו לידי עצבות ומרה שחורה ח"ו. על כן יזהר וישמר לצאת ידי שניהם - לבכות מתוך שמחה, ולחזק עצמו בהתחזקות ובטחון - כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ה' תטהרו במהרת הלב^{פא}.

נראות כתב ה'אור החיים' הקדוש זי"ע אחר יום הקדוש שנת תק"ג לבני חברת 'כנסת ישראל'

עח. דבר נפלא כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לה.) לבאר עניין תוספת יום הכיפורים והקדושה הנוראה הנשפעת בו ממרומים, כי הנה כל בעל תשובה צריך עזר וסיוע אלוקי שיוכל לשוב בתשובה, והדבר דומה לטמא מת שחפץ להיטהר, שאף שאינו נטהר בלתי אם טבל במקווה לטהרתו, אך צריך הוא מקודם לעזר וסיוע - שיזו עליו אחרים מאפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי, ורק לאחר מכן יכול לטבול, אבל אם לא יזו עליו לא יועילו לו כל הטבילות שבעולם. כך גם לעניין יוה"כ, 'הוא יום מקוה ישראל כולם נכנסים לטבול מצואת צחנת העבירות, אך לולי הקב"ה זורק מים טהורים תחלה דהיינו בשעה של תוס' יוה"כ, טרם יעלה הגרדום לדון, הקב"ה שולח התעוררות ועזר מקודש ועי"ז יכולים לשוב ביוה"כ' (עיי"ש עוד).

עט. פעם נכנס הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע קודם תפלת 'כל נדרי' לבית המדרש, ובהשתפכות הלב אמר לסובביו, שנינו בשבת (ד.) 'שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה', עשרתם ערבתם הדליקו את הנר, והלא יום הכיפורים נקרא 'שבת שבתון', לכן צריך לומר בערב יוה"כ פ' קודם חשיכה טרם תפילת 'כל נדרי', הלא עשרתם - שכבר חלפו ועברו כמעט כל עשרת ימי תשובה, ערבתם - אף 'ערב' יוה"ק עבר כבר עלינו, ואף הדליקו את הנר נשמה - שנוהגים להדליק בערב יוה"כ פ', ואכתי לא עשו תשובה, הלא אם לא עכשיו אימתי...

פ. הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לה:) האריך בעניין הבכיה הנובעת מהבושה שעדיין לא שבנו ממעשינו ואף שכבר עברו עלינו ימי הרחמים והרצון בחודש אלול, ר"ה וכמעט כל עשי"ת, וביאר בזה מה שאמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים וכו' ואומר מקוה ישראל ה', כי הקב"ה מטהר אותנו ומעורר לבבנו לשוב אליו, אך דימה זאת למקוה דייקא, שהוא מקום מים מכונסים ואינו נובע מחמת עצמו כמעין אלא צריך להמשיך לו מים ממקום אחר ואם לאו הוא מתייבש, וכך היא טהרתן של ישראל, וכלשון קדשו, הקב"ה שולח עזרו מקודש בזו הרגע אם יזלו מים מעפעפינו וכו'.

פא. וכבר פירשו במה שנאמר (איכה ב יט) 'שפכי כמים ליבך', שדימה שפיכת הלב למים, שכשם שהמים מעיקרם מחוברים לקרקע עולם, וכשדולה בכלי הרי הוא מנתקם ממקור חיותם וחיבורם, ואילו כאשר המה נשפכים הרי הם חוזרים אל שורשם, כך על דרך זה ישפוך האדם ליבו נוכח פני ה' עד שיחזור לשורשו ולמקור חיותו האמיתי.

יותר, כי צערא דגופא עדיף כידוע, הנה אחר כל ההצעות האמיתיות והכנות האלו, אחיי ורעיי, יתבונן כל אדם בשכלו כי ראוי וטוב לו לשמוח שמחה עצומה עד מאד בכל רגע בצער העיני מאכילה ושתיה וחליצת הסנדל, על קיום מצות עשה מן התורה שמקיים בכל רגע שסובל העינוי^{פג}, ובודאי מי שתקועה בלבו אהבת הבורא יתב"ש ויתעלה - חשקו ורצונו שיתארך היום הצום הקדוש הזה בפלי בפלים, בכדי שיקיים בכל רגע בצער העינוי מצות עשה מן התורה שצוה לו יוצרו ובוראו יתב"ש ויתעלה^{פג}.

באיטליה, (בסיפורו על קורותיו בירושלים), ובתוך הדברים כתב 'ראיתי הארה גדולה' בשעת 'כל נדרי', וקנה לי גביר אחד מהמערב הוצאת ס"ת ד'כל נדרי', ובשעה שפתחתי ההיכל ממש היה בעיני כפתיחת שערי גן עדן בכל כך הארה שהייתה בבית הכנסת (הובא בנר מערבי עמ' ריו).

תענו את נפשותיכם - סגולת התענית

כתב ב'יסוד ושורש העבודה' (פרק עשירי) 'ופשוט הוא', ששכר קיום מצות עשה זו (של התענית) שכרה מרובה

פב. הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע החמיר מאד בתענית של יום כיפור, ולא התיר את האכילה כי אם בשעת הדחק במקום פיקוח נפש ממש, והיה אומר שמאחר שכתוב בתורה שצריך להתענות ביום זה הרי שמצד דרך הטבע הצום והעינוי מזין את הגוף בדרך הטבע, לכן אין צורך להקל בכך, ואמר עוד, שהתענית ביוהכ"פ מסוגלת לאריכות ימים כי היא מזינה ומרפאה את כל אברי האדם.

פשיטא, דהני מילי היכי דליכא הוראה מרב מוסמך ומורה צדק המתיר לו אכילתו, כי אז מחויב החולה לאכול משום (דברים ד טו) 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', וכמו שכלל ישראל מצווה מן התורה להתענות ולצום כן מצוה על החולה לאכול ולשתות כדי להחיות את נפשו.

ונעתיק מכתב קודש שכתב הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע לחתנו (הובא בסוף הספר בחלק המועדים) אבל כאשר יום הכפורים ממשמש ובא, הנני להזהירך מאוד לכל תצדק הרבה בדבר הצום, וכפי אשר יאמר לך הד"ר כן תשמור לעשות אם יאמרו שדי פחות מכשיעור היינו פחות מחצי ביצה בתוך שמונה מינוט, אך באם יאמרו שגם זה לא יספיק, חלילה לך להחמיר. כי מי שציוה לצום ביום הכפורים הוא ציוה לשמוע לרופא ושלא לצום. ואל תחשוב שאין להתיר אלא לחולה שיש בו סכנה לשעתו, חלילה, אלא אפילו לספק ספיקא - כי אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, ואפילו לזמן מרובה שאין האדם יכול להחמיר. וכן אמרו ז"ל (יומא פג.) אפילו החולה אומר אין צריך והרופא אומר צריך שומעין לרופא, ואפילו החולה הוא חכם בטבעיות ויודע לשער בשל אחרים, ואפילו הוא עצמו מומחה, אין שומעין לו. וכן בענין התפילה, ידוע שהש"ץ מוציא הנך דאניסי ואפילו עם שבשדות, וחשוב כמו שמתפללים בעצמם. ואם כן אם יצוה עליך הד"ר שלא תתפלל, ואתה אנוס בדבר - הש"ץ מוציאך, ולא דוקא הש"ץ דעירך אלא אפילו הש"ץ דסוף העולם, וא"כ בזה יפה כח היוצא ע"י הש"ץ, כי אי אפשר דליכא חד בסוף העולם היודע להתפלל יותר מש"ץ דעירך, והוא הוא המוציאך יד"ח.

ובכן, אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלוקים את מעשיך, וידוע שפסוק זה הוא בת קול שיצאה בימי שלמה על שאכלו ביום הכפורים בבנין הבית (עיי במדב"ר פי"ז ב').

כה אמר פעם הגה"ק החזון איש זי"ע לחולה שנצטווה לאכול ביום כיפור ואמר יש לי כאב לב מכך שלא אוכל לצום השיבו החזון איש מעולם לא שמעתי על מי שיש לו כאב לב מכך שצריך לעשות ברית מילה ביום השבת (מעשה איש ח"ד קסג). וכך השיב בעל ה'ערוך לנר' (שור"ת בנין ציון החדשות סי' כה) לאחד שהוצרך לאכול ביוה"כ מפני חשש פיקוח נפש, והיתה נפשו עגומה עליו שמא הוא נכל בכלל דברי חז"ל (סוכה כח:) לגבי ירידת הגשמים בסוכות, 'למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו', ודחה ה'ערוך לנר' את דבריו, כי האוכל ביוה"כ מפני הסכנה הרי הוא מקיים מצות עשה של 'ונשמרתם מאד לנפשותיכם', ואין דמיון כלל לירידת גשמים שנתבטלה ישיבה בסוכה ולא קיים בזה מצווה אחרת [ועי"ש עוד כמה חילוקים בדבר].

וכך כתב הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע 'זכרתי בעת שאאמור' וצ"ל היה חולה, והלכנו במבוכה פן לא ירצה לאכול ביוהכ"פ, אמנם הוא ז"ל בגודל צדקתו היה זריז בדבר, ותיכף אחרי 'כל נדרי' מיהר וציוה ליתן לו לאכול כפי שהיה צריך, ואמר בזה הלשון הריני מוכן ומזומן לקיים מצות בוראי כפי שאמרו חז"ל, ואכל בשמחה יתירה, כמעט לא ראינו שמחה כזאת רק בעת אכילת מצה ונטילת לולב' (נדפס בספר לקט אמ"ק ח"ה עמ' קפא).

פג. מן הראוי לעיין שם בכל דבריו הקדושים, שמאריך בכוונת העינוי ובקדושת היום כי הוא נורא ואיום, ומנהמת לבו הטהור מלהיב את לב הקורא להתכונן כראוי לקראת יום זה.

בעת נעילת שער - תוקף זמן נעילה

איתא בספה"ק 'זרע קודש' (לעיו"ב, ובעוד ספרים), וכבר כתב בן בסידור האר"י, שנעילה הוא מלשון נעל י-ה - והוא מורה על שהקב"ה מתייחד עם בני ישראל בלחוד - 'ולא יתערב זר' פד.

כתב הרמח"ל ב'קיצור הכוונות' (עבודת יום כפורים לתפילת נעילה), שביד כל אחד להגיע בעת בזאת להיות כאדם הראשון קודם החטא, כיציר כפיו של הקב"ה מרם שנפגע בחטא פה.

כתב ה'רוקח' (סימן ריו, הל' יוה"ב) 'לעת ערב חותם הקב"ה, ועומדים כל צבא מרום, אלו מיימינים ואלו משמאלים, ואז כל הנשמות עומדות לפני הכסא להליץ, ועומדים שני מלאכים על גלגלי רוח, זה כנפיו מסוף העולם ועד סופו וזה כנפיו כמלא עולם, אחד

סופר וחותר למיתה ואחר לחיים, והקב"ה חותם אמת וכו' פ', ועד עת החיתום יכול היחיד לשוב - אם ישבר לבו פ' בתשובה שלמה מתקבלת.

חידוש נפלא חידש ה'תרומת הדשן' (סימן רעה) 'במוצאי יוה"ב, אין הדין והבימה מסתלקים עד שישלימו ישראל סדריהם, ואע"ג דכבר פנה היום ותוספות יוה"ב אינו אלא עשה, אלא חביבים ישראל לפני המקום, דהקב"ה מנחוג ב"ד של מעלה אחר סדריהם, לכן כל זמן שהאדם מתפלל תפילת נעילה יכול עדיין לקרוע שערי רחמים אע"פ שכבר ירד הלילה.

אבינו מלכנו יחוס וירחם עלינו ויזכנו לשוב בתשובה שלימה, ובזכות זה נזכה לגאולה שלימה, לרפואה שלימה בבריאות הגוף והנפש, בני מעלי חיי אריכי ומוזני ריוחי, ונחתם כולנו לחיים טובים ולשלום.

פעם קרא הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע לשנים ממקורביו, וציוה עליהם להפיץ את דברי ה'יסוד ושורש העבודה' אלו, מה שלא הורגל בכגון דא, ויצא מגדרו בראותו גודל התועלת שבקריאת הדברים.

פד. הרה"ק מסאטמאר זי"ע היה נוהג בכל שנה לעלות על ציונו הק' של הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאליב זי"ע ביוםא דהילולא דיליה (ז' אדר), ותמיד הגיע אל חלקת מחוקק ספון לקראת ערב סמוך לזמן השקיעה, שנה אחת הקדים לבוא לקאליב כבר בשעות הבוקר בעוד היום גדול, אך לא פקד את ה'ציון' אלא לעת ערב, שאלו משמשו מה ראה על ככה לבוא דווקא כי ינטו צללי ערב ובפרט שכבר שהה בעיר והיה בידו סיפק להגיע מקודם, נענה לו הרה"ק ואמר שבנוהג שבעולם ביום היריד 'אין די לעצטע מינוט'ן כאפט מען מציאות' (ברגעים האחרונים מוצאים מציאות גדולות...) ונתכוון לומר בדבריו שעיקר התעוררות הרחמים הוא דווקא בעת נעילת שער כי פנה יום.

הנה מצינו ביונה הנביא שביקש מה'מלחים' ומרב החובל 'שאוני והטילוני אל הים וישתוק הים מעליכם' (יונה א ח), והקשה הגה"צ רבי לייב חסמן ה'משגיח' דישיבת חברון, לשם מה הוסיף יונה לומר 'שאוני', והרי די היה באומרו הטילוני אל הים, ומדוע נכתבה תיבה זו, אלא שיונה רצה שישאו אותו כדי לדחות את זריקתו אל הים בעוד רגע אחד, כי אין ערוך לרגע אחד של חיים, בו ניתן עדיין להרהר בתשובה, ויש קונה עולמו ברגע אחד (הובא במשחת שמן בראשית עמוד ס'). והדברים נוקבים ללמד על חשיבותו של כל רגע בו ניתן לקנות אוצרות מלכים, ולעניינו יאמר אודות הרגעים האחרונים של האי יומא, לאחוז בהם ולנצלם כראוי וכנכון.

פה. ואולי אף בכלל זה, שבידו לבטל מעליו כל היסורים ומרעין בישין שנגזרו עליו, כי לאחר חטא עץ הדעת נתפזרו הניצוצות בכל העניינים הגשמיים, וכל יושבי תבל בכל הדורות צריכים לתקן חטא זה ולהחזיר הכל לשורשם, וגם תכלית היסורים 'קול יעקב נוהם מתהומותיך, איש איש נגעו ומכאובו' הכל הוא כדי לתקן את הניצוצות במקום עליון, ואם זוכה האדם להיות במצב של קודם החטא משמעו שיכול להסיר מעליו כל מיני פגעין ומרעין בישין, ונעשה כאדם הראשון קודם החטא, ומראשית כזאת הודעת ומלפנים אותה גילית, שביד כל אחד להיות כמו בתחילת הבריאה.

פו. נוראות מצינו בדברי ה'משך חכמה' (וילך ד"ה שובה) שאף שאמרו חז"ל (יומא פו.) 'מי שיש חילול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר', אבל בעת 'נעילה' ניתן לכפר גם על חילול ה', ומבאר טעמו של דבר, כי מלכותא דרקייעא כעין מלכותא דארעא, וכמו שבארץ מתחת יש שופטים העומדים לשפוט, ומעליהם שופטים נכבדים יותר, ופעמים שמטים לכף זכות מחמת סיבה שהיא, אך מי הוא שיהיה למחול למי שפגע בכבוד המלך, כך גם בשמים ממעל, כל צבא מרום ושרפי מעלה היושבים בב"ד של מעלה אין בידם למחול על חילול ה'.

ח"ו, אמנם בשעת נעילה, כשהקב"ה חותם את הדין, הרי הוא דן יחידי (ירושלמי ריש סנהדרין), ו'אז הוא שעת הכושר שהשי"ת יסלח מרוב טובו אחרי גודל הבכי והחרטה, כי אם הוא ימחול על כבודו מי יאמר אליו מה תעשה (ועיי"ש שמאריך בזה).

פז. וכמו שזעק פעם הרה"ק מסאטמאר זי"ע בדרשתו קודם כל נדרי, כל השערים פתוחים עתה, אבל השער הראשון המוליך ומביא אליהם עדיין סגור – והם שערי הלב...

אולם על ידי קבלה טובה יוכל למנוע נעילת השערים, משל למה הדבר דומה למי שעומד בשערי הבית ועמדו השומרים לסגור ולנעול בפניו את הדלת, מה עשה, דחף רגלו לפנים הבית ובזה נמנע מהשומרים מלנעול את הדלת בפניו, ויכנס האיש הביתה, כך נמי, על ידי הקבלה נשאר רושם מהיום וא"א לסגור.

בס"ד

לקראת ימי הרחמים והרצון!

בזאת אני בוטח

תהלים כז ג'

הרגשת מתיקות והתעוררות מיוחדת עם "תהלים באר החיים"

תהלים באר החיים

עם
מפתח
עיונים
מפורט

מתוכן שיחותיו של

הגה"צ רבי

אברהם אלימלך
בידרמאן
שליט"א

מכון
באר
האמונה

ארה"ק:

ממלכת התורה עוז והוד
1-800-225566

ארה"ב:

נר למאור
718-384-1324

אירופה:

לעימאנס
+44(0)191 430 0555

